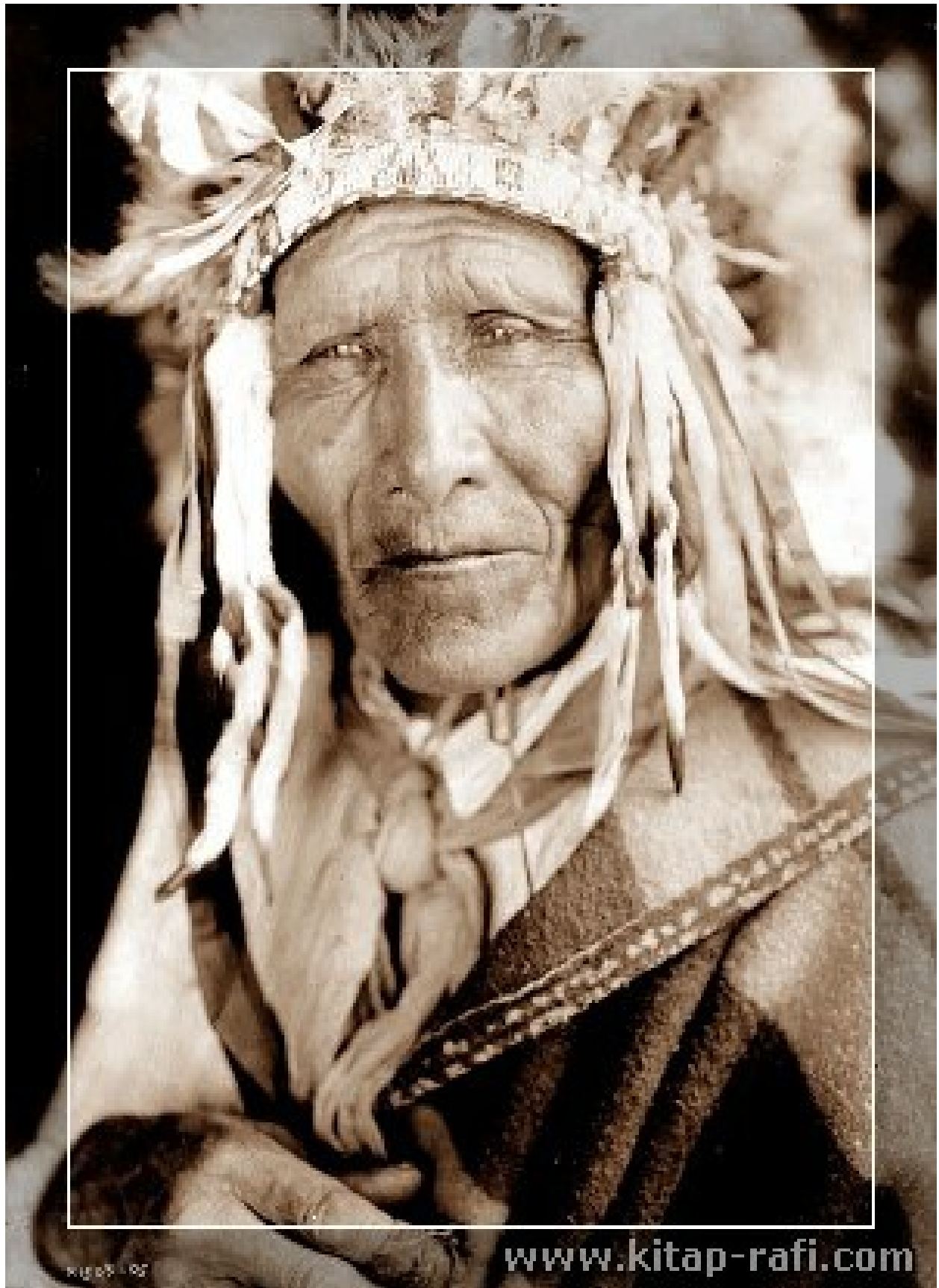

www.kitap-rafi.com

"Vardık, varız, varolacağız!" ya da

Bir "yokedilemeyiř" öyküsü¹

"O amur ve kanın içinde bir başka şey daha öldü. Bir halkın düşü öldü orada.

Güzel bir düřtü..."

New York'da bugün üzerinde çokuluslu bankaların, borsanın, dev şirketlerin merkezlerinin yer aldığı ticaret merkezi Wall Street'in neden böyle anıldığını bilir misiniz? Sahi, neden "Duvar Caddesi"?

Çünkü cadde bir zamanlar gerçekten bir duvarla ikiye ayırmış. O zamanlar New Amsterdam (Yeni Amsterdam) olarak anılan kente yerlilerin girişini engellemek üzere örülmüş bir duvar²...

O duvar bugün yıkılmış olabilir. Ama Beyaz Adam ile yerliyi ayıran görünmez duvar, boylu boyunca uzanıyor, "Yeni Dünya" topraklarında.

David E. Stannard, ABD'deki yerli rezervasyonlarındaki yoksulluk oranının ulus ortalamasının "neredeyse dört katı" olduğunu, pek çok rezervasyondaki yoksulluk, sağlıksızlık ve genel sefaletin pek çok yoksul Üçüncü Dünya ülkesinde hâkim olan koşullardan farksız olduğunu vurgulayarak ekliyor:

"Gerçekten de bir çok rezervasyonda yaşam koşulları o kadar umutsuz ve moral bozucudur ki 15 ve 24 yaş arasındaki genç Kızılderili erkek ve kızlarında intihar oranı, aynı yaş grubundaki ülke genelinin yaklaşık yüzde 200 oranında üzerindedir; bizzat bir intihar biçimi olan alkol kaynaklı ölüm oranı ise, 15-24 yaş arasındaki Kızılderili erkeklerinde ulusal orana göre yüzde 900'den daha yüksek; 15-24 yaş arasındaki Kızılderili kadınlarda ise ulusal orandan neredeyse yüzde 1300 daha yüksektir."³

Evet, bugün asimile olmayı reddedenler, ABD'de kendilerine ayrılan rezervasyon topraklarını çevreleyen görünmez yoksulluk, alkolizm, ırkçılık duvarının berisinde yaşamlarını sürdürmeye çabalıyorlar.⁴

Creek reisi Benekli Yılan, 1829'da, ABD Başkanı Andrew Jackson'un kendilerine yönelttiği, Mississippi nehrinin ötesine taşınmaları talebini kabile kurulunda görüşürken şöyle diyordu:

Kardeşler: Büyük Baba'nın konuşmasını dinledik; son derece müşfik. Kızıl çocuklarını sevdiğini söylüyor....

İlk beyaz adam geniş sulardan çıkageldiğinde, küçücük bir adamdı. çok küçük. Bacaklarına büyük teknesinde oturmaktan dolayı kramp girmişti, ve birazcık toprak için yalvarıyordu.

Kıyılara geldiğinde, Yerliler ona toprak verdi ve onu rahatlatmak için ateşi harladı.

Ama beyaz adam Yerli'nin ateşiyle ısındığında, ve karnını Yerli'nin ikramlarıyla doldurduktan sonra, çok büyüdü. Dağ tepelerinde durmadı ve ayağı ovaları ve vadileri kapladı. Eli doğu ve batı denizlerini kavradı. O zaman bizim Büyük Babamız oldu. Kızıl çocuklarını seviyordu, ama dedi ki: 'Biraz daha uzaklara gitmelisiniz, yoksa sizi kazara çiğneyebilirim.'

Bir ayağıyla kızıl adamı Oconee'nin ötesine iterken, diğeriyle de atalarımızın mezarlarını çiğnedi.

Bir başka seferinde dedi ki: 'Biraz daha uzaklaşın; Oconee ve Ocmulgee'nin [Güne Carolina ve Georgia'daki yerli yerleşimleri] ötesine gidin - güzel bir ülkedir.' Ve ekledi, 'Orası sonsuza dek sizin olacak.'

Şimdi de diyor ki, 'Üzerinde yaşadığınız topraklar size ait değil. Mississippi'nin ötesine gidin; orada av hayvanları var; otlar bittikçe, ırmaklar aktıkça orada kalabilirsiniz.'

Ama Büyük Babamız oraya da gelmeyecek mi? Kızıl çocuklarını seviyor, ve dili de çatal değil.

Kardeşler! Büyük Babamızın çok lafını dinledim. Ama hep şöyle başlayıp bitiyorlardı: 'Biraz daha uzaklaşın, bana çok yakınsınız.'⁵

Benekli Yılan'ın sözleri, bugün, yani 2000'li yıllarda, Kuzey Amerika'nın

rezervasyon topraklarında hâlâ yankılanıyor. Batı Shoshoneleri'nin toprakları nükleer denemeler için müsadere edileli çok olmadı; "öte yandan tek tek eyaletler de, kabilelerin atalarından kalma su kaynaklarına ve diğer gerekli kaynaklara erişimini engelleyerek Kızılderilileri sürekli arazilerinden çıkartmaktadır. Eyaletler bu tür müsadere politikalarını uygulamakta özgürdür çünkü federal hükümet, Kızılderililere sözde 'kendi geleceklerine karar verme' hakkı tanımak adı altında, sürekli olarak kabileleri eyaletlerin tecavüzlerine karşı korumak şeklindeki hukukî yükümlülüğünü yerine getirmemeye devam etmektedir."⁶ 1950'lerde rezervasyon saçaklarında yaşayan yerli kitlelerini Los Angeles, Denver, Seattle, Chicago, New York, Baltimore gibi büyük kentlere göçe zorlayan ABD hükümeti, günümüzde de yerli-olmayanların rezervasyonlara yerleşimini teşvik ederken, Moon tarikatı gibi aşırı sağcı örgütlerin desteğinde güçlü ve ırkçı bir Yerli-Karşıtı hareketin biçimlenişine seyirci kalmaktadır.⁷

Avrupalılar XV. yüzyıl sonlarında Yeni Dünya'ya ayak bastıklarında, çeşitli dillerde konuşan binlerce yerli toplumla karşılaşmışlardı. Bu kültürler küçük yerleşimler hâlinde yaşayan, gevşek biçimde örgütlenmiş avcı-toplayıcı takımlardan, büyük kentlere sahip, yüksek biçimde örgütlü tarımsal toplumlara dek değişiklik göstermekteydi. Alimler onların "kim" olduğunu, oraya nasıl geldiklerini anlayabilmek için eldeki kaynaklara başvurdular: Kutsal Kitap ve Grek-Roma klasikleri... 1535'de İspanyol yazar Oviedo, Platon'un anlatısına dayanarak, Amerika yerli halklarının, bir zamanlar İspanya ile Yeni Dünya arasında yer alan ve zamanla Atlantik Okyanusu'na gömülen Atlantis kıtasının hayatta kalabilen sakinleri olduğunu öne sürdü.

1567'de ise Hollandalı ilahiyatçı, Lumnius, Amerika yerlilerinin İÖ 721'de Babil'den sürülen on İbranî kabilesinin torunları olduğunu söyleyecekti - bu fikir, XIX. yüzyıl başlarında yazılan Mormon Kitabı'nın temel savlarından biri olarak süregitmektedir; gerçekte Orta Batı'daki yerli yerleşimlerinde devasa höyükleri fark eden ABD'li tarihçilerin sarılacağı ilk açıklama da bu yolda olacaktır: İsrailoğulları'nın "Yeni Dünya'daki izleri!"⁸... Genç ABD'nin, Tanrı'nın kendisini yükümlü kıldığı Yeni Dünya topraklarını ele geçirip yepyeni bir uygarlık kurma yolundaki "Aşık Yazgı"sının bir kanıtı daha. Günümüzdeyse Ahir Zaman Azizleri Kilisesi, TV reklamlarında İsa'nın bu kabileleri ziyaret etmek üzere Yeni Dünya'ya geldiği görüşünü ileri sürmektedir!⁹

Daha iyi bir gözlemci olan Cizvit Jose de Acosta ise, Amerika yerlileri ile Sibirya halkları arasındaki benzerliklerden hareketle, yerlilerin, Meksika'nın fethinden 2000 yıl önce Sibirya'dan geldiklerini öne sürer. XX. yüzyıldan itibaren uygulanmaya başlayan görelî bilimsel arkeoloji teknikleri, özellikle de son kırk yılın bulguları, bunun, zaman bakımından yanılmış olmakla birlikte, isabetli bir görü olduğunu gösterecektir.

"Kaplumbağa Adası"nın¹⁰ orijinal sakinleri, Kuzey, Orta ve Güney Amerika yerlileri, günümüzden 30 000 yıl kadar önce, belki de daha eski tarihlerde¹¹ hayvan sürülerinin peşinde, geç Pleistosen buzul çağında yükselerek Sibirya'yı Alaska'ya bağlayan *Berengia* altkıtasını yürüyerek geçmeye başlayan Asyalı avcılardı. Bu göç hareketi binlerce yıl sürdü. "Paleo-yerliler" olarak adlandırılan göçmen grupları, buzullar arasındaki doğal koridorlardan güneye doğru yol alarak zamanla kıtanın tümüne yayıldılar.

Eski Dünya'dan Yeni Dünya'ya göç, buzulların hükmü altındaydı. Buzullar eridiğinde, *Berengia* sular altında kalıyor, soğuma baş gösterdiğindeyse yeniden ortaya çıkıyordu. Son buzul çağının günümüzden 10 bin yıl kadar önce sona erdiği biliniyor. Ancak Aleut ve Athabascanlar'ın, 3000 yıl önce kano ve deriden yapılmış kayıklarla Bering Boğazı'nı geçerek Amerika'ya ulaştığı bilinmektedir. Soğuk iklime uyarlı bu toplulukların çoğu, günümüzde Alaska olarak adlandırılan kutup-altı bölgede kalarak günümüz Aleut, Inuit, Yupik ve Eskimo halklarının atalarını oluşturdular.

Kaliforniya kıyısı açıklarındaki Santa Rosa adasında bulunan ve İÖ 28 000 yılına tarihlendirilen yanmış kömür izleri, günümüzden 30 bin yıl önce göçmenlerin Kaliforniya kadar güneye inmiş olduklarına işaret etmektedir. New Mexico'da Sandia dağında bulunan ve İÖ 25 000'e tarihlenen obsidyen ve çakmaktaşı kazıyıcı, kesici ve mızrak uçları ise, kıtanın yeni sakinlerinin 5000 yıl içinde uzun bir yol katetmiş olduklarını göstermektedir. İÖ 12 000'lere gelindiğinde, Paleo-yerliler, hem Kuzey, hem de Güney Amerika'nın buzul altında olmayan hemen her bölgesine ulaşmış durumdadır. İÖ 11 000'de Colorado'da, İÖ 10 000'de ise günümüzde Mexico City olarak bilinen yerde yerleşimler kurulur. Son buzul çağının İÖ 10-7 000 yılları arasında sona ermesi, habitat'da önemli değişimlere yol açar. Mastodon, mamut gibi av hayvanları yeryüzünden silinirken, yabancı bitkiler üzerinde denemeler yoğunlaşacak ve İÖ 9000 dolaylarında orta Meksika'da, Tehuacan vadisinde

mısır ekimi başlayacaktır.¹²

Avrupalı sömürgecilerin kıtayı "keşfetmesi"nden önce "Kaplumbağa Adası" sakinleri, 16 milyon mil karelik kuzey ve güney Amerika'da geçim ve yaşam tarzı, diller ve inanç sistemleri açısından büyük bir çeşitlilik sergilemektedir.

Avrupalıların kıtaya ayak basmasının, yani XVI. yüzyılın arifesinde Amerika yerlileri nüfusuna ilişkin tahminler, oldukça değişkenlik gösterse de, günümüzde bunlar, 75 ilâ 110 milyon arasında bir aralığa yerleşir. Bir karşılaştırma yapabilmek açısından aynı dönemde Avrupa kıtası nüfusunun 60-70 milyon, Afrika kıtası toplam nüfusunun ise 40 milyon dolaylarında olduğunu belirtmek gerekir.¹³

Geçim ve yaşam tarzları bu denli farklılaşmış bu milyonlarca insanın kaç dil konuştuğunu, kaç topluluk oluşturduğunu saptayabilmek, bugün ne yazık ki olanaksız. Bir fikir vermesi açısından, Kuzey ve Güney Amerika yerli bölgelerine ilişkin bir döküm verelim:

Kuzey Amerika

Adena kültürü: Günümüz Ohio'su merkez olmak üzere, Vermont, New York, New Jersey, Pennsylvania, Maryland ve Batı Virginia'ya dek yayılan bölgede, bölgenin ilk yerleşik halkları, daire biçimli ve bir ya da birkaç aileyi barındıracak büyüklükte daire biçimli evler inşa etmekte, geçimini avcılık, balıkçılık ve toplayıcılıkla sürdürmekte, bunun yanı sıra Meksika'dan getirilme su ve balkabağı, mısır, kök bitkiler ve ayçiçeği tarımı yapmaktaydı. Güney'den ithal ettikleri tütünü ayinsel amaçlı olarak kullanırken, Superior gölü dolaylarından sağladıkları bakırla süs eşyaları imal etmekteydiler.

Hopewell kültürü: Adena kültürüyle çağdaş olan bu kültür, Büyük Göller'den Meksika körfezine dek uzanan geniş bir alana yayılmıştı. Yoğun bahçe tarımına dayalı bir geçim örüntüsü izleyen Hopewell toplulukları, düzgün geometrik biçimli devasa toprak anıtlarıyla dikkat çekmektedir. Florida'dan Wyoming ve Kuzey Dakota'ya dek uzanan geniş bir ticaret ağına sahip Hopewell'ler dışarıdan sağladıkları bakır, altın, gümüş, kristal, kuvars, obsidyen vb. hammaddelere dayalı zengin bir zanaatkarlık geliştirmişlerdi. Hopewell'lerin batısına doğru uzanan uçsuz bucaksız ovalarda, kuru hisar hendekleriyle tahkim

edilmiş köylerde yaşayan halklar, sonradan göçer bir yaşam biçimine dönecek pek çok kabilenin, Mandan, Cree, Blood, Blackfoot, Crow, Piegan, Hidatsa, Arikara, Cheyenne, Omaha, Pawnee, Arapaho, Kansa, Iowa, Osage, Kiowa, Wichita, Commanche, Ova Creeleri, Sioux, Ute ve Soshoneler vb.nin atalarıydılar. Bu gruplar at Avrupalılar tarafından kıtaya yeniden getirilmeden önce, çevrimsel takvime göre, *tipi* olarak bilinen çadırlarını toplayıp yeniden kurarak yarı-göçer bir yaşam tarzı sürdürmekteydiler. *Ova yerlileri* olarak da bilinen bu gruplar, kuzey kesimlerde geyik, ayı gibi av hayvanlarının yanı sıra, bizon sürülerini avlanarak geçiniyorlar, bunun yanı sıra mısır, fasulye ve çayır şalgamı gibi bitkileri yetiştiriyorlardı.

Grönland çevresi: Iglulik, Nelsilik, Aleut, Koyukon, Ingalik, Tanana, Kulchin, Han, Nabesna, Tagish, Hare, Tahltan, Kaksa, Tsetsaut, Sekani, Gogrib, Salteaux, Naskapi, Beothuk gibi Eskimo halklar, soğuk ve kıraç iklime uyarlı bir yaşam sürdürmekteydi. *Igluo* adı verilen buzdan evlerin yanı sıra, *barabara* denilen, Aleut adalarındaki, yüzden fazla kişinin barınabildiği yer altı evlerine dek geniş bir konut çeşitliliğini inşa edebilen bu halklar, balıkçılık, kuş, kutup ayısı, kutup tilkisi, misk öküzü, karibu, deniz gergedanı, fok ve deniz ayısı gibi yerel faunadan ustalıkla yararlanabilmekteydi.

Yukarı kuzeybatı: Alaska'nın güneyinden Kaliforniya'ya kadar uzanan 2000 millik sık nüfuslu kıyı şeridinde, Makah, Strait, Quileute, Nitinat, Nooksack, Chemakum, Halkomelem, Squamish, Quinault, Pentlatch, Sechelt, Twana ve Luchootseetler gibi büyük kültürel ve dilsel çeşitlilik sergileyen halklar yaşamaktaydı. İç kesimlerde ise, XIX. yüzyılda bile, beş farklı dil grubuna bağlı 100'den fazla kabile (Chelan, Yakima, Palouse, Walla Walla, Nez Perce, Umatilla, Cayuse, Flathead, Coeur d'Alene, Kalipsel, Colville, Kootenay, Sanpoil, Wenatchee, Methow, Okenagan, Nylakyapamuk, Nicola, Lillooet, Shuswap, Tolowa, Yurok, Chilula, Karok, Shasta, Wiyot, Whilkut, Hupa...) saptanabilmişti...

Kuzeybatı toplulukları, soyut tasvirler ve hayvan şekilleriyle bezenmiş büyük ahşap evleri, zengin, gösterişli törenleri, girift bezemelerle süslenmiş totem direkleri ve ayinsel maskeleri ve *potlach* denilen ayinsel mübadele şölenleriyle karakterize olan balıkçı ve yoğun toplayıcı halklardı.

Kaliforniya bölgesi: Karmaşık ticaret ağları ve onları destekleyen büyük ayinleri göze çarpan Kaliforniya toplulukları, eşitlikçi ve demokratik

örgütleniş ilkelerini benimsemişlerdi. Günümüz San Francisco'su ile Monterey arasındaki bölgeye yayılmış kırk kadar kabile, zengin çevrelerinin kendilerine sunduğu kaynakları devşirmekle geçinen avcı toplayıcılarda; ancak bu bölgede tarım (hortikültür), özellikle mısır tarımı yapan başka kabileler de bulunuyordu.

Güneybatı bölgesi: Günümüzde Utah, Colorado, Meksika kuzeybatısı, Nevada güneyi, Teksas batısı; Arizona ve New Mexico'yu kapsayan bu bölgede ise, Papago, Pima, Yuma, Mojave, Yavapail, Havasupail, Hualapail, Paiute, Zuni, Tewa, Navajo, Hopi, Towa, Cocopa, Tiwa, Keres, Piro, Suma, Coahuiltec, Apache halkları (Aravaipalar, Coyoteralar, Chiricahular, Mimbrenolar, Jicarellalar, Mescaleros, Lipanlar) gibi günümüze ulaşabilmiş halklarca iskan edilmişti. Bölgede mısır ve balkabağı yetiştiriciliğinin üç bin yıldan daha uzun bir tarihi vardır ve tüm kuzey Amerika içinde tarımın en gelişkin olduğu bölge, burasıdır. Tarımcı halklar bölgede, günümüzden 1700 yıl öncesinden başlamak üzere girift ve gelişkin bir kanal sistemiyle kıraç toprakları tarıma açabilmişlerdi. Yanı sıra, mimarlık açısından da tüm Kuzey Amerika'nın en gelişkin bölgesi olduğu söylenebilir; bölge halklarından Chacolar, 1200 kişiyi barındırabilecek çok katlı, görkemli yapı kompleksleri inşa etmekteydi örneğin.

Bölge yerlileri arasında hüküm süren eşitlikçi ethos, bölgeye gelen İspanyolların da dikkatini çekmiştir: XVI. yüzyılda Güneybatı'yı dolaşan Francisco Vasquez de Coronado (1540) ve Diego Perez de Luxan (1582), *Pueblo* yerlileri olarak da anılan bölge halkları, özellikle de Hopi ve Zuniler arasında hüküm süren eşitlik ve karşılıklılık ilkelerini hayretle anlatır ve aralarındaki tek ayrıcalıklı kişilerin yaşlılar olduğunu vurgularlar.

Güneydoğu bölgesi: Buna karşılık, Hernando de Soto'nun altın peşinde Florida'dan kuzeye doğru yaptığı yolculuk sırasında karşılaştığı güneydoğu yerlileri, hiyerarşik topluluklardı. Caddo, Hasinai, Bidai, Atakapa, Tunica, Chikasaw, Tuskagee, Natchez, Houma, Choctaw, Creek, Tohome, Pensacola, Apalachee, Seminole, Yamasee, Cusabo, Waccamaw, Catawba, Woccon gibi kabileler, bahçe tarımcılığıyla destekledikleri avcılık ve balıkçılığa dayalı bir geçim stratejisi izlemelerine karşın, kazıklarla inşa edilmiş kale benzeri yerleşimlerde, devlet-benzeri oluşumlar, ya da yüksek ölçüde yapılandırılmış şeflikler hâlinde örgütlenmişlerdi. Sepet örücülüğü, marangozluk, keramik

işçiliği gibi uzman zanaatçıların, sağaltıcılar, dansçılar, şarkıcılar gibi meslek dallarının da bulunduğu toplumları, soylular, avam ve tutsaklardan oluşan katmanlaşmış bir yapı sergilemekteydi.

Kuzeydoğu bölgesi: Tuscacora, Pamilco, Secotan, Nottaway, Weapemeoc, Meherrin, Powhatan, Susquehannock, Delawere ve daha ötede Iroquois ulusları (Senecalar, Oneidalar, Mohawklar, Onandagalar, Cayugalar, Wenrolar, Erieler, Petunlar, Neutrallar, Huronlar, St. Lawrence Iroquoileri), Pennacook, Nipmuk, Massachusetta, Wampanoag, Niantic, Nauset, Pequeot, Mahican, Narraganset, Wappinger, Mohegan gibi halkların yaşadığı Atlantik kıyıları düzlüklerinin nüfusu 2 milyon dolaylarında olarak hesaplanmaktadır. Bölgenin göze çarpan özelliği, oluşturdukları geniş kapsamlı kabile konfederasyonlarıydı. Mohawk, Oneida, Onondaga, Cayuga ve Seneca halklarının oluşturdukları Iroquois Konfederasyonu'nun ABD Anayasası hazırlanırken örnek oluşturduğu, pek çok tarihçi tarafından öne sürülmüştür. Ne ki, Iroquois yapısı, ABD kurucuları açısından fazla "radikal" bulunmuş olmalı. Smithsonian Enstitüsü'nden J. N. B. Hewitt, şunları söylüyor:

Beş Ulus Birliği'nin içerdiği fikirlerin bir kısmı, Amerika Anayasası'nı yapan en ilerici kimseler için bile fazlasıyla radikaldi. Beyazların, Kızılderili yönetiminde çok önemli olan kadının oy kullanma hakkını kabul edebilmeleri için neredeyse bir buçuk asır geçmesi gerekecekti. Daha ölüm cezasını kaldıracak noktaya dahi gelmemişlerdi; hâlbuki Iroquoiler bunu çok basit bir hukukî tedbirle gerçekleştirmişti..¹⁴

Kadınlar, gerçekten de Iroquois klanlarının iktisadî, siyasal ve ayinsel yaşamlarında merkezî bir rol oynamaktadırlar. Siyasal mevkiler erkekler tarafından işgal ediliyor olsa da, atama gücü ve veto yetkisi, kadınlara aittir. Topluluklar içerisinde eşitlikçi ethos egemendir¹⁵ ve çocuklar, şiddetsiz bir ortamda eğitilmektedir - Avrupalı gözlemciler dayanın yalnızca Hristiyanlaştırılmış yerliler ile kolonlarda yaşayanlar arasında görüldüğünü kaydetmektedir.

Özetle, Meksika'nın kuzeyinden Alaska'ya dek uzanan ve nüfusu üzerine tahminler 7 ilâ 18 milyon arasında değişen Kuzey Amerika'daki yerli toplulukları, ekolojik koşullar uyarınca avcılık, toplayıcılık, balıkçılık, hortikültür ve sulamalı tarıma kadar değişen farklı geçim faaliyetlerini

sürdüren, kültürel açıdan son derece çeşitli ve zengin¹⁵ bir beşeri coğrafya sergilemekteydi. Günümüzde yalnızca Kuzey Amerika'da, yarısı ABD topraklarında yarı bağımsız siyasal kendilikler olarak varlığını sürdüren 800 ayrı yerli ulusun bulunduğunu, ve en az bir o kadarının da Avrupalıların kıtayı istilasını sürecinde yok olduğunu belirtmek, kıtanın çeşitliliği konusunda fikir vermeye yetecektir.¹⁶

Orta ve Güney Amerika

İÖ 2500 yılları dolaylarında Meksika'nın Oaxaca vadisinde, her biri bir tören meydanını çevreleyen 10-12 evden oluşan köy yerleşimleri biçimlenmişti. Bu halklar İÖ 1500'e doğru Meksika'nın güneyinde oluşan Olmec İmparatorluğu içerisinde eriyecekti.

Guatemala, Honduras, Nikaragua ve Kosta Rika'ya dek uzanan karmaşık bir ticaret ağını denetleyen Olmec İmparatorluğu, anıtsal dinsel mimarî ve mermerden dev heykellerle karakterize olmaktaydı. Epey kuzeylerindeki Ay Gölü doğusunda yer alan ve dört mil uzunluğundaki iki caddenin üzerinde uzanan, Ay ve Güneş piramitleri ve sarayları hâlâ tüm görkemiyle ayakta olan Teothiucan kentiyse, 250 bine yaklaşan nüfusuyla İS II. yüzyılda zirvesini yaşamaktaydı.

Gerek Olmec İmparatorluğu, gerek Teothiucan, gerekse yine Oaxaca vadisinde kurulan Zapotec uygarlığı (başkenti 30 bin nüfuslu Monte Alban), karmaşık bir kanal sistemiyle sulanan geniş topraklarda yapılan tarımla beslenmekteydi.

Meksika'nın orta kesimlerinde Toltec ve Mixtec devletlerinden sonra kurulan Aztek İmparatorluğu'nu ise, dilerseniz İspanyol fatih Hernan Cortes'in ve arkadaşı, tarihçi Bernal Dîaz del Castillo'nun, İmparatorluk merkezi (bugün Mexico City'nin yerini aldığı) başkentleri Tenochtitlan'a dair izlenimlerinden tanıyalım:

Her şey çok iyi görülüyordu ve bizi kente getiren üç geçidi de gördük; bunlardan biri dört gün önce geçtiğimiz Iztapalapa geçidiydi, diğerleri de Tacupa ve Tepeaquilla; şehre su sağlayan Chapultepec'ten gelen tatlı suyu ve üç geçit üzerinde gölün suyunun bir yandan öbür yana akıp durduğu

mesafelerde inşa edilmiş olan köprüleri de gördük, bu büyük gölde çok sayıda sal gördük, bazıları yiyeceklerle geliyor, bazıları da ticarî yüklerle geri dönüyordu; bu büyük şehirde ve diğer bütün şehirlerde su içine inşa edilmiş olan hiçbir evden diğerine geçmek, ahşap açılır köprüler veya sallardan olmadan mümkün değildi; ayrıca bu şehirlerde kule ve kaleler gibi, hepsi de bembeyaz [tapınaklar] ve küçük ibadethaneler gördük; manzara seyrine doyumlayacak kadar güzeldi.¹⁸

Anakaranın derinliklerindeki kaynaklardan getirilen ve Cortes ile adamlarını hayretler içinde bırakan karmaşık bir kemer sistemiyle kenti kat eden kanallara akıtılan bir sulama sistemi üzerinde yer alan kent, aynı zamanda canlı bir ticaret merkeziydi. Cortes, güncesinde "her gün mal alıp satmak için altmış binden fazla insanın geldiği ve bu topraklarda üretilen her türlü malın, erzakın yanı sıra, altın ve gümüş süs eşyalarının, kurşun, pirinç, bakır, teneke, taş, bağa, kemik ve tüyün bulunduğu", "bol miktarda odun ve kömürün, toprak işi mangalların, yatak için şilte gibi çok çeşitli hasırların ve koltuklara, odalara ve antrelere serilen daha iyileri"nin alınıp satıldığı özel ticarî alanlardan söz etmektedir.

Her mesleğe ait dükkânların ayrı bir sokakta yer aldığı pazar yerinde, berberler, manavlar, kuşçular, eczaneler, kumaşçılar, çömlekçiler, balıkçılar yan yana dizilmektedir. Tüm bunları anlattıktan sonra Cortes'in soluğu kesilir: "Daha önce bahsettiğim şeylerden başka pazarda bu ülkede bulunabilecek her şey satıyorlar ancak bunlar o kadar çok çeşit ki sayılarından ve adlarını bilmediğimden hatırlayamadığım bir çoğunu anlatmayacağım."¹⁷ Ve bu sadece pazar yeri idi. Cortes ve Diaz, görkemli bahçeleri, botanik parklarını, içinde rengarenk papağanların, sinekuşlarının, şahinlerin, alakargaların, balıkçıların, tepeli akbabaların ve İspanyolların adlarını bilmediği tropikal kuş çeşitlerinin uçtuğu kuşhaneleri, görkemli sarayları, tapınakları, şaşırtıcı temizlikteki caddeleri betimlediler, İspanya tahtına yazdıkları mektuplarda: "O kadar çok ve öyle muhteşemler ki, inanılmaz görünüyorlar."¹⁸

Meksika güneyindeki Yucatan bölgesinden başlayıp Belize ve Guatemala üzerinden Honduras ve El Salvador sınırlarına dek uzanan ve 10 000 mil karelik bir yüzölçümünü kaplayan Maya uygarlığı ise, anıtsal sanat eserleri ve mimarîsinden geriye kalabilenlerle görenleri büyülemeyi sürdürmektedir. Kaminaljuyu, Yaxchilan, Palenque, Copan, Uxmal, Tula ve Chichen Itza, Tikal

kentleri, girift kanal sistemleriyle sulanan geniş kırsal kesimlerle çevriliydi.

İS VII. yüzyılda zirveye ulaşan ve 900 yılına doğru kentler arası savaşlar, açlık, salgın hastalıklar, diğer halklarla savaşlar nedeniyle sönümlenen Maya uygarlığı, gelişkin bir iktisadî örgütlenme, taraçalı tarım, yaygın bir ticaret ağı, karmaşık bir takvim ve astronomi/astroloji bilgisi, hem fonetik hem de ideografik unsurları birleştiren ve soyut fikirleri ifade etmeye yetili karmaşık bir yazı sistemi, tropikal ormanların derinliklerinde inşa edilmiş piramitleri ile karakterize oluyordu. Ancak en çarpıcı özelliği, sanırım, gizleri yeni yeni çözülmeye başlayan kent mimarîleridir: Maya kentlerinin gök cisimlerin devinimleri modelinde, Venüs gezegeniyle hizalanacak şekilde kurulduğu, 1980'li yıllarda anlaşılmıştır!

Mayaların güneyinde Lenca, Jicaque, Paya, Sumu ve Chorotega gibi halklar bugünkü Guatemala, Honduras, Belize, El Salvador, Nikaragua, Kosta Rika ve Panama topraklarında uzanıyordu - bu bölgeye ilişkin Columbus öncesi nüfus tahminleri 5.5 milyon ile 13.5 milyon arasında değişmektedir. Günümüz Kolombiyası topraklarında bağımsız şeflikler olarak örgütlenen Muisca ise, usta altın işlemecileriydiler: beyazların yağmasından kurtulabilmiş 10 000 kadar som altından sanat eseri, günümüzde Bogota'da Museo del Oro'da (Altın Müzesi) sergilenmektedir.

Ve İnkalar... Peru, Bolivya, Ekvator topraklarında, dört bin yıllık Galgada, Huaricoto, Huacaloma gibi uygarlık merkezlerinin üzerinde gelişen son yerli imparatorluğu. Yüz kadar farklı etnik topluluğu hükümleri altına almış olan İnkalar, Merkezi, puma biçiminde tasarlandığı ancak yükseklerden ayırt edilebilen, taştan oyulma tek katlı evleriyle 150-200 000 nüfuslu Cuzco olan geniş bir imparatorluğu görece kısa bir sürede kurabildiler. Gelişkin bir kanallar sistemiyle taraçalı tarımla kalabalık bir nüfusu besleyebilen İnkâ İmparatorluğu'nun geniş toprakları, yüzer köprülerden de yararlanan düzgün bir yol sistemiyle birbirine bağlanmaktaydı.

İnkaların güneyinde ise, Brezilya'nın dağlık bölgeleri, sık Amazon ormanları ve Arjantin pampalarında, Tierra de la Fuego'ya dek yüzlerce bağımsız kabile ve ulus yaşıyordu: Tupianlar, Jivarolar, Nambiquaralar, Aravaklar, Tucanoalar, Makualar, Tupi Guaranfler, Yahganlar, Alacalufar, Onalar, Haushlar. avcı-toplayıcılıktan bahçe tarımcılığına, balık çiftçiliğine geniş erimli geçim stratejileri izliyor, çanak-çömlek, taş aletler, yeşim taşından süs eşyaları,

heykeller imal ediyor, eşitlikçi bir yaşam tarzını sürdürüyorlardı¹⁹.

Yani 16 000 000 km²'lik topraklar üzerinde, 2000 kadar farklı dili konuşan binlerce halk, 40 000 yılı aşkın bir sürede, avcı-toplayıcı takımlardan imparatorluklara, farklı boyutlarda, büyük bir kültürel çeşitlilik sergileyen toplumsal-siyasal örgütlülükler oluşturmuş, yaşamlarını sürdürüyorlardı. Ta ki 1492 yılının o uğursuz Ekim günü, Karayip adalarının açıklarında üç gemi belirene dek.

Beyazlar gelince...

*"Bütün adada süren açlık, ümitlerimi kaybetmeme neden oluyor, çünkü taşrada bir çok yöneticiyle, elli bin naborias (köle) göndermeleri konusunda anlaşmıştık. Anlaşmanın koşulu, bu kölelerin dört ayda bir altın dolusu çanak getirmeleriydi, ama donatımsızlık ve açlık, yarısından fazlasının ölmesine yol açtı."*²⁰

Aslına bakılırsa, yaygın kanının aksine, Yeni Dünya topraklarına ayak basan ilk Avrupalılar, Colombus ve denizcileri değildi. Grönland kıyıları boyunca seyreden İskandinav denizcilerin dışında, Venedikli Zeno ailesine mensup gemicilerin -bir seferinde İngiltere'den Prens Henry Sinclair'i de yanlarına alarak- Amerika'nın Kuzeydoğu'suna ulaştıkları, Micmac kabilesiyle temas kurdukları, Pawtucket, Pennacook ve başka halklardan rehberlerin eşliğinde Westford, Massachusetts'e dek ilerledikleri kaydedilmektedir (1399'da).²³

Ancak yerlilerin felaketini getirecek "temas"lar için bir yüz yıl daha beklemek gerekecektir. İspanyol Kralı'ndan kopardığı destekle 3 Ağustos 1492 günü, veba, kıtlık ve yoksulluğun pençesindeki Avrupa kıtasını geride bırakarak, üç gemiyle Asya'nın doğusuna ulaşmak üzere yola çıkan Cenevizli gemici Cristobal Colon'u.

İstanbul 1453 yılında Türkler tarafından fethedilmiş, Batı Avrupa'yı Asya'ya bağlayan ticaret yolları kesilmiş, üstelik Kuzey ve Doğu Avrupa'yla girişilen ticaret (özellikle kereste), Batı Avrupalı krallıkların nakit, özellikle de altın gereksinimini katlamıştı.

Dokumacı bir ailenin oğlu olan Colombus, muhteris, dilbaz, bir serüvenciydi;

denizcilik deneyimini Afrika'dan köle ticareti yaparken edinmişti. Atlantik Okyanusu'nda sürekli batıya doğru seyreterek Asya kıyılarına varılacağını tahmin ediyordu - döneminde denizcilik çevrelerinde yaygın bir bilgiydi bu. Kendisinden önce aynı yolu kat eden denizcilerin deneyimlerinden haberdar olmalıydı.

Portekiz tahtı nezdinde ilk başarısız girişiminin ardından, İspanya kralını bu serüvene ikna edebildi. Bol miktarda altın, baharat ve köle vaad etmişti krala. Üstelik, yaptığı, kendi açısından da"ballı" bir anlaşmaydı: getirdiği altın ve baharat karşılığında elde edecekleri kârın yüzde 10'u ve yeni bulunan toprakların valiliği ile 'Okyanus Denizlerinin Amirali' rütbesini alacaktı. Columbus, üç gemi (biri Santa Maria) ve 39 tayfayla 1492 Ağustosunda yola çıktı.

"1492 yılı Ekim ayının ilk günlerinde tayfalar suda yüzen ağaç dalları ve odun parçaları gördüler. Havada kuş sürüleri uçuyordu. Bunlar karaya yaklaştıklarının işaretleriydi. Sonra 12 Ekim günü Rodrigo adındaki tayfa, sabahın ilk ışıklarıyla solan ay ışığının beyaz kumlar üzerine düştüğünü gördü ve 'kara' diye bağırdı. Burası Karayibler denizindeki Bahama adalarından birinin sahiliydi. Karayı ilk gören yaşamı boyunca yılda 10 000 maraverdi (İspanyol altın lirası) alacaktı, ama Rodrigo bu parayı alamadı. Ödülü onun yerine bir gece önce oradaki ışığı gördüğünü iddia eden Kolomb aldı."²⁴

Dolandırılan, ihanete uğrayan sadece Rodrigo olmadı ne yazık ki. Columbus ve denizcilerinin ayak bastığı ve "Hispaniola" adını verdiği adanın (günümüzde: Haiti) yerlileri, Arawaklar, dostça karşılarlar Avrupalı denizcileri. Öyle ki, bu ilk karşılaşmaya dair izlenimlerini güncesine şöyle not eder, "Amiral":

Son derece sade, dürüst ve eli açık insanlar. Herhangi birinden sahip olduğu herhangi bir şey istenince hemen veriyorlar. Kötülüğün ne olduğunu hiç bilmiyorlar, çalmıyorlar, öldürmüyorlar. Komşularını, kendileri kadar çok seviyorlar. Dünyada onlar kadar tatlı dilli insanlar yoktur. Her zaman gülüyorlar."

Ve bu "sevimli" izlenimlerin hemen ardından ekliyordu: "ELLİ ADAMLA BU HALKIN HEPSİNİ BOYUNDURUK ALTINA ALABİLİR VE ONLARA HER

İSTEDİĞİMİZİ YAPTIRABİLİRİZ."²¹

Colombus pragmatik, dünyevî bir Rönesans adamıydı²⁶ ve "neyin" peşinde olduğunu gayet iyi biliyordu. (Howard Zinn, güncesinin ilk iki haftalık anılarında, bir sözcüğün tam yetmiş beş kez geçtiğini saptar. Bu sözcük, "altın"dır.²²⁾²³ "Hispaniola'da kendilerini dostça karşılayan, ikramlarda bulunan yerlilerin burun, kulak ve boyunlarındaki minik altın takıları görmekte gecikmez. Ancak bütün uğraşlarına rağmen ilk sefer pek başarılı olamayacaktır. Bunun üzerine, hamilerinin gözünü boyamak amacıyla çok sayıda yerli kadın, erkek ve çocuğu "avlayarak" Seville ve Barcelona'da teşhir etmek üzere gemilere istifler, ve gerisinde bir garnizon bırakarak yeniden Avrupa kıtasına doğru yola çıkar.

Ancak Eski Dünya'ya varmadan, İspanya tahtına yazdığı mektuplarında anlattıklarının ünü yayılmıştır kıtaya. Yeni "keşfedilen" dünya cennetine ilişkin bu betimlemeler (uzun, sayısız, harikulade nehirler, binlerce çeşitte ağaçlarla kaplı tepeler, mis kokulu çayırlar, çeşit çeşit meyveler, envai çeşit kuşlar, ve tabii en önemlisi, "nehirlere altın taşıyan çaylar"²⁴) Anvers, Basel, Paris, Floransa, Strasbourg, Valledolid ve başka Avrupa merkezlerinde tekrar tekrar yayınlanacak, ipsiz-sapsız, aç ve açgözlü serüvencilerin iştahlarını kabartacaktır.

Colombus'un "insan numûneleri"nin çoğu, yolda yaşamını yitirir (550 tutsaktan 200'ü). Yine de getirdiği kadarı, İspanya tahtını ikna etmeye yetmiş olmalı ki, 1493 sonlarında, bu kez 1200'den fazla asker, denizci ve yerleşimci, bir mızraklı süvari birliği ve beş-altı rahipten oluşan 17 gemilik filo, koyun, sığır ve domuz sürüleriyle birlikte yeniden sefere koyuldu. Hispaniola'nın kıyılarına vardıkları gün balık ve meyvelerle kendilerini karşılamaya gelen Arawaklara armağanları müthiş oldu: Kıtadan beraberlerinde getirdikleri esrarengiz bir hastalık - belki de domuz gribi.

Bağışıklık sistemlerinde yer almayan bu yeni virüs, Arawak nüfusunu Columbus'un askerlerinden önce kırmaya başlayacaktı. Salgından tarumar olmuş köylere ulaşan İspanyol askerleri, sağ kalabilmiş yerlileri, Amirallerinin İspanya kralına söz verdiği altını bulmaya zorluyordu. Batı uygarlığı, altını güvence altına alabilmek için müthiş bir sistem geliştirdi: On dört yaş ve üstündeki herkese, üç ayda bir belli bir miktar altın getirmelerini

emrettiler. Altın getirenlere birer bakır marka verip boyunlarına astırıyorlardı. Bakır markası olmayan yerlilerin ellerini kesip kan kaybından ölmeye terk ediyorlardı.

Oysa yerlilerin altın bulmaları mümkün değildi. Çevrede bulunabilecek tek altın, derelerin yığıldığı toz parçacıklarıydı. Bu nedenle yerliler için kaçıktan başka çare yoktu; kaçanlarsa köpeklerle bulunup öldürüldüler. Arawaklar bir direniş ordusu oluşturmaya çalışarak zırhlı, tüfekli, kılıçlı, atlı İspanyolların karşısına çıktılar. İspanyollar bunları derhâl tutsak edip ya astılar ya da yakarak öldürdüler. Howard Zinn 1500 yılına dek *Hispaniola* adasına tam 340 tane darağacı inşa edildiğini kaydetmektedir. Arawaklar arasında *topyaka* zehriyle toplu intiharlar başladı. İspanyollardan kurtulmak için çocuklarını öldürdüler. İki yıl içinde ölümler, sakatlamalar, ya da intiharlarla Haiti adasında yaşayan 250 000 yerlinin yarısı yok oldu.³⁰

Colombus'un ikinci seferine katılan, ve İspanyolların yerlilere karşı acımasızlığını gördükten sonra onların savunuculuğunu üstlenen ve bir süre Chiapas piskoposluğu görevinde bulunan Dominiken rahip Bartolomeus de las Casas²⁵, yerli soykırımının ilk yıllarının canlı tanığıdır. İspanya kralına yazdığı mektuplarda, yerlilerin uğratıldığı akıl almaz işkenceleri anlatmaktadır: "Kudurmuş canavarlar" gibi davranan askerler bıçaklarının keskinliğini denemek için yerlileri biçmekte, bebekleri kayalara çarparak parçalamakta, köpeklerine yedirmekte, evlerini ateşe vermekte. kısacası insanın aklına gelen ya da gelemeyecek her türlü işkenceyi onlar üzerinde uygulamaktadırlar:

İspanyollar, insan kanı dökmek için her türden acayip zalimlikler icat etmekten zevk duyuyorlardı; bu icatlar ne kadar zalim olursa o kadar iyiydi. [Bir seferinde] boğulmayı engellemek için ayak parmaklarının yere değeceği kadar alçak ve uzun bir darağacı kurarak, on üç [yerliyi] aynı anda Kurtarıcımız İsa ve on iki Havarî onuruna astılar. Kızılderililer askıda ve hâlâ canlıyken İspanyollar, güçlerini ve bıçaklarını onlar üzerinde deneyerek bir darbede göğüslerini yarıp bağırsaklarını döktüler; daha kötüsünü yapanlar da vardı. Sonra yerlilerin parçalanmış bedenlerini samanlarla sarmalayarak onları diri diri ateşe verdiler.²⁶

Böylelikle, 1508'e gelindiğinde Haiti adası yerli nüfusu 60 000'e inecek, 1548'de ise 250 000 Arawak'tan geriye sadece 500'ü kalacaktı.²⁷ Öyle ki, bir

süre sonra diğer adalardan Hispaniola'ya çalıştırılmak üzere köle nakledilmeye başlanır.

"Enkizisyon çocukları"nın virüsleri, gözü dönmüş katil sürüleri ve "savaş köpekleri"yle birlikte anakaraya ayak basmaları uzun sürmez. Hernan Cortes Meksika kıyılarından içerilere, Aztek İmparatorluğu üzerine yürümeye koyulurken Pizarro'nun cellatları ise İnkalara doğru uğursuz bir sefer başlatırlar.

Hangi birini anlatmalı? 400 yıllık soykırımın acılı, utançlı tarihi kütüphaneler dolusu belgeyle serilmiştir görmeye istekli gözlerin önüne. Soykırım belgelidir, çünkü yağmacılar, övünerek anlatmaktadırlar işledikleri cinayetleri.

Örneğin, hani yukarıda, ilk kez gördüğü Aztek başkenti Tenochtitlan'a duyduğu hayranlığa tanık olduğumuz "conquistadore" Cortes. Azteklerle çelişkileri olan ve onlara karşı İspanyolları bir müttefik olarak gören Tlaxcaltec rehberlerle geldiği kentte büyük bir törenle karşılanır kral Montezuma tarafından. Ve kralın hile-hurdayla rehin alınmasının ardından, saldırıya geçer. Savaşın tanığı tarihçi Bernard Sahagun anlatıyor:

Savaşı ilk başlatan İspanyollar, birden şarkı söyleyip dans edenler için müzik çalanlara saldırdılar ve onları, ellerini doğrayıp kafalarını uçurarak öldürdüler. Sonra diğer bütün İspanyollar da, yerilerin kafalarını, kollarını, bacaklarını koparmaya, karınlarını deşmeye girişti. Bazıları kafaları kesilerek, bazılarının bedenleri ikiye bölünerek, bazıları da boydan boya karınları deşilerek oracıkta öldüler. Kimileri düştükleri yere kadar bağırsaklarını sürüklemişti. Çıkışlara ulaşanlar orada kendilerini bekleyen İspanyollar tarafından öldürüldü, bir kısmı avlunun duvarından atladı, bazıları tapınağın damına tırmandı, kaçış yolu bulamayan kimileriye, kendilerini öldürülenlerin arasına atarak ölü taklidi yaptılar. Öyle çok kan aktı ki, avluyu sağanak yağmur sonrasında oluşan gölcükler gibi kan gölü kapladı. Avluda biriken balçık çamurunu andıran kan ve bağırsak artığı o kadar muazzam, bunlardan yayılan kötü koku o kadar yoğun ki, hem dehşet veriyor, hem de yürek parçalıyordu.²⁸

İlk saldırıdan sonra, sıra Avrupalı "fatihler"in en önemli müttefikine gelecektir: çiçek basili. İlk şaşkınlığı üzerinden atıp direnişe geçen Aztekler bu kez de hastalıktan kırılmaya başlarlar. Püskürtülen İspanyollara düşen artık

sadece kentin dışına çekilip kanalları tahrip ederek Tenochtitlan'lıların hastalık ve açlıktan kırılmasını beklemektir. Bu da çok uzun sürmez. "Muzaffer" Cortes, kente ikinci girişindeki manzarayı şöyle betimleyecektir:

Şehir halkı ölülerin üzerinden yürümek zorunda kalıyor; bazıları kanoların bulunduğu o büyük gölün sularında yüzüyor veya boğuluyordu; gerçekten de acıları öyle büyüktü ki, nasıl tahammül ettiklerini anlamamız mümkün değildi. Karşımıza sayısız erkek, kadın ve çocuk çıktı, bunların çoğu kaçmaya çalışırken sulara gömülerek cesetlerin arasında boğuldu; tuzlu su içmekten, açlıktan ve cesetlerin iğrenç bir şekilde kokuşmasından ölenlerin sayısı elli binden fazla gibi görünüyordu. Sokaklarda o kadar büyük ceset yığınlarına rastladık ki, üzerlerinden yürümeye mecbur kaldık.²⁹

Cortes, çok değil, kısa süre önce hayranlıkla söz ettiği evleri, köprüleri, bahçeleri yıktırarak, Tenochtitlan'ın içerisinde yer aldığı gölü cesetler ve molozla doldurtur. Mexico City'nin temeli atılmıştır!

Tenochtitlan'ın düşüşünü diğer Aztek kentleri izler. Conquistadore'nin bu işten kazancı, görkemlidir: tüm yağmanın ellide biri. Bu ise, günümüzde 10 milyon Amerikan doları bir servet ile 3000 kişisel köleye denk düşmektedir. Derhâl altın madenlerinde çalışmaya koşulacak ve kısa sürede tümü birden ölecek olan 3000 köle.

İnkaların yurdunu bekleyen kader de bundan farklı değildir. Hatta "Altın Ülkesi" *El Dorado'nun* burada olduğuna inanan Pizarro'nun katilleri daha bile acımasızdırlar: bütün bir yerli ailesini "vahşi hayvanlarmış gibi sundurmaya" asarak bunlarla köpeklerini besleyen Rogue Martin isimli Portekizli³⁰ gibi. Daha İspanyollar bölgeye girmeden mikroplarının saldırısına uğramış İnka halkları, kılıçların önünde kırılır. Tarlaları yağmalanır, lama, alpaka sürüleri katledilince açlığa mahkûm kalırlar. Ve sonunda yerliler,

Halklarının her gün İspanyolların insanlık dışı ve zalimce muameleleriyle, atların ayakları altında çiğnenerek, kılıçlarla doğranarak, köpeklerle yedirilerek veya parçalatılarak katledilişini, bir çoğunun akla gelmedik her türden işkenceye maruz bırakılarak diri diri mezara gömülüştüğünü gördükleri için. artık daha fazla mücadele etmeden, kendilerini onlara dilediklerini yapabilecek düşmanlarının ellerine bırakarak mutsuz yazgılarına teslim olmaya

karar verdiler.³¹

Teslim olanlar, köleleştirilerek, alınlarında sahiplerinin kızgın damgasıyla damgalanmış işaretleri, boyunlarından birbirlerine zincirlenmiş bir hâlde maden ocaklarında ve yerleşimcilerin plantasyonlarında çalıştırılmaya gönderildiler. Yavaş yürüyenler, tökezleyenler, hayır kırbaçlanmıyordu bile. Oracıkta kafaları kesiliyordu. Yürüyüşü aksatan çocuklar parçalanıyor, gebe kadınların karınları deşiliyordu. Madenlerde, yerin onlarca, yüzlerce metre altında, günde 10-12 saat çalıştırılmaktaydılar. Pek az yerli 6 aydan uzun bir süre hayatta kalabildi. Peru'daki Potosi gümüş madenlerinin yolunu bulmak çok kolaydır, kaydını düşer tarihçiler. Çünkü madenin onlarca millik çevresi, insan kemiği kalıntılarından bembeyaz olmuştur.

İspanyol efendiler, tükenmeyecek bir köle kaynağına sahip olduklarını sanmaktaydı.

Oysa çok hızla tükendiler. Tüm Meksika'da Avrupalıların ayak bastığında 25 milyon olarak hesaplanan nüfus, 75 yıl sonra, 1595'te 1 300 000'e düşmüştü. Tüm Latin Amerika için Avrupalıların neden olduğu yerli nüfus kaybı, 70-80 yıl içerisinde yüzde 90-95 olarak hesaplanmaktadır.

Bu nüfus düşüşünün bir nedeni de, katliamlardan, hastalıktan ve kölelik koşullarından yılan yerlilerin üremeyi durdurmalarıdır.

"Böylece kocalar ve karıları birbirlerini sekiz, on ayda bir görebiliyorlardı. Bir araya geldiklerinde ise, her iki taraf çalışmaktan öyle bitap düşmüş, öyle bunalmış oluyorlardı ki. çocuk yapmayı bıraktılar. Yeni doğan bebekler ise erken ölüyorlardı, çünkü açlık ve çalışmaktan ötürü annelerinin sütü kesiliyordu. Ben Küba'da iken 7000 bebek ilk üç ayda bu yüzden öldü. Hatta bazı anneler sırf çaresizlikten bebeklerini kendi elleriyle boğdular. Bu şekilde erkekler madenlerde, kadınlar işte ve çocuklar sütsüz kalmaktan öldüler. ve kısa bir süre içinde bu büyük, bu güçlü, bu verimli topraklarda. nüfus azaldıkça azaldı. İnsan doğasına aykırı bütün bu eylemleri benim gözlerim gördü ve şimdi yazarken bile titriyorum."³²

diyor Bartholomeus de las Casas. XVI. yüzyıl sonunda Karayib Adalarıyla Orta ve Güney Amerika'ya 200 000 İspanyol ve Portekizli taşınmıştır, 60, belki de 80 milyon ölü yerliden boşalan topraklara.

O sıralar, Kuzey Amerika'da...

"Sözleri ağzımızda gevelemenin hiçbir anlamı yok. Biz, Amerikalı Kızılderililerin kökünü kuruttuk ve sanırım çoğumuz bundan gurur duyuyoruz..."³³

"Eskiden rüzgâr gibi yol alırdım.

Şimdiyse, teslim oluyorum. O kadar."³⁴

Pek az şey, İngiliz resmî tarihçilerinin İspanyolların güneydeki katliamlarını kınarken, kendilerinin Kuzey Amerika yerlilerine "uygar ve insanca" davrandıklarını anlattıklarını duymak kadar tiksinti vericidir. Çünkü İspanyol tarih kitapları da, aynı masalı, tersinden anlatmaktadır.⁴¹

İtalyan Giovanni Caboti ve oğlu Sebastian'ın Britanya krallığı adına 1497'de Kuzey Amerika kıyılarına ayak basması, İngilizlerin kıtayı sömürgeleştirme girişimini başlatacaktır. Ancak New England ve New Amsterdam'daki ilk İngiliz kolonileri, İngiltere'nin İspanyol Armada'sını yenilgiye uğrattığı 1588'den sonra kurulur. Bu, aynı zamanda İspanyol gücünün Avrupa'da gerilemeye başlamasını, ve Yeni Dünya'dan getirilen altın ve gümüşle beslenen merkantil kapitalizmin beşiği İngiltere'nin yükselişe geçtiği dönüm noktasıdır.

Belki de bu nedenle, Britanyalılar Kuzey Amerika'da, güneyde "toprak ağaları" (*latifundist*) olarak davranan İspanyolların tersine, "tüccar"ca davrandılar. İngiliz (ve Fransız, Hollandalı vb.) yerleşimcilerin Kuzey Amerika içlerindeki ilerleyişi, bu topraklarda yaşayan yerli kabileleriyle sürekli bir müzakere, onların topraklarını "satın alma"³⁵ ve/veya sonsuza dek o topraklarda kalacakları, bir daha hiç rahatsız edilmeyecekleri" vaadiyle her seferinde biraz daha batıya doğru sürülmelerine eşlik etmekteydi. Avrupalıların yanında yeni ve gözde müttefikleri vardı: çiçek, kızamık, kabakulak, tifüs, grip, difteri, kızıl mikropları. Yerleşimciler yerlileri kırıp geçiren salgın hastalıkları Tanrı'nın kendilerini desteklediğinin bir nişanesi sayıyorlardı³⁶.

Bir yandan mikroplar, bir yandan da Eski Dünya'dan yeni "vaad edilmiş topraklar"a akın eden yerleşimciler el ele verip, Yeni Dünya'nın kuzey kesimlerinde de akıl almaz bir "temizlik" harekâtına giriştiler. 1607'de

yerleşimciler kafilesine yiyecek getirerek onları açlıktan ölmekten kurtaran Virginia'lı Powhatan yerlilerinin köyleri, 1609'da aynı yerleşimciler tarafından yakılmış, yerlilerse köleleştirilmişti.

Powhatanları başkaları izledi: Pequotlar John Mason komutasındaki Connecticut birlikleri tarafından "Tanrı'nın kafirlere karşı verdiği hüküm uyarınca" kırılıp geçirildiler, Pequot ülkesi haritadan silinerek yerini New London'a bıraktı. Narrangansettler ve Wampanoaglar, "XVII. yüzyıl My Lai'si"³⁷ olarak anılan "Kral Philip Savaşı"nda (1675-76) kıyıma uğratıldı. "Özellikle mahkûmlar iyi para ettiğinden ve avcılara yönelik kişisel tehlikenin çok az olmasından dolayı Kızılderili avı o dönemde New England'da popüler bir spor olmuştu," diyor Douglas Edward Leach.³⁸

Yerliler Britanyalı "böl ve yönet" politikalarıyla birbirlerine karşı silahlandırılıyor (Mohawklara karşı Algonquinler, Beothuklara karşı Micmaclar, Iroquoilere karşı Huronlar.) alkol bağımlılığı yaygınlaştırılıyor, ekinleri yakılıyor, tıpkı önceki yüzyılda İspanyol katliamcılarının lama ve alpakalara yaptıkları gibi bufaloları katlediliyordu.

ABD'nin bağımsızlığını kazanması durumu değiştirmede. "Kurucu Babalar" soykırımında üstlerine düşeni yapmakta gecikmediler. Örneğin 1779'da tümgeneral John Sullivan'a Iroquoılara saldırıp "civardaki bütün yerleşim yerlerini istila etmekle kalmayıp yok edecek şekilde yakıp yıkma", ve "yerleşim yerlerini tamamen harabeye dönene kadar da barış amaçlı hiçbir müzakere teklifini dinlememe" emrini veren, George Washington'dan başkası değildir!³⁹ Washington'a göre "Kızılderililerin kurtlardan pek farkı yoktur; nihayetinde her ikisi de, şekil olarak farklı olsalar da, av hayvanlarıdır."⁴⁰ Beş yıl içerisinde emirleri üzerine Mohawk, Onondaga, Cayuga kent ve köylerinin tamamı yok edildiği, Erie Gölü'nden Mohawk

Nehri'ne 30 Seneca köyünden 28'i ortadan kaldırıldığı için yerliler arasında "şehir yakan" lakabıyla anılan Washington, çizme üstlüğü veya tozluk yapmak üzere yerli derilerinin yüzülmesinde, "yasadışı bir şey görmediğini" de söyleyecekti.⁴¹

Bu yaklaşımı 1897'de Savaş Bakanı'na Amerikan yayılmasına direnen her yerlinin "balta" ile karşılaşması emrini veren Thomas Jefferson da

sürdürecektir. Ve tabii, "Kızılderilileri öldürdüğüm her seferinde onların kafa derilerini sakladım,"⁴² diye övünen, ölü sayım kayıtları için burunlarının kopartılmasını emreden, derilerinin ince şeritler hâlinde kesilmesine nezaret eden Başkan Andrew Jackson da öyle. O Andrew Jackson'dur ki, topraklarında altın bulunan Cherokee'leri yurtlarından sürme konusunda Georgia milislerinin önünü açacak, 16 000 Cherokee'nin "Gözyaşı Yolu" boyunca Georgia'dan Oklahoma'ya sürülürken dörtte birinin yolda yaşamını yitirmesinden sorumlu olacaktı (1836).

Kırımın bir başka, kültürel boyutunu ise, misyoner faaliyetleri oluşturmaktaydı. Yerli çocukları ailelerinden zorla alınarak, hatta "çalınarak" kiliseye teslim ediliyor, yerliler bir tas yemek uğruna ihtidaya "ikna ediliyor"du. Ancak Hristiyanlığı benimseyen yerlilerin yaşamı daha da zordu. XVII. yüzyılda Yeni İngiltere püritenleri yerlilerin yasalarına uyması yolunda zora başvurmaktan çekinmemektedirler. "Pazar günleri avlanan ya da balık tutan, geleneksel tıbbı başvuran ya da kilise dışında evlenen Wampanaoglari cezalandırıyordu. Plymouth'da Hristiyanlıktan çıkmaları durumunda ölüm cezasıyla karşı karşıya kalmaktaydı. XIX. yüzyılda, Britanya Kolombiyası'nda, Anglikan bir pastör olan William Duncan, Tsimshianlari totemik kilimlerini, maskelerini, giysilerini ve diğer dinsel aksesuarlarını yakmaya zorladı."⁴³

Sürekli olarak çiğnenen anlaşmalar, baskılar, yeni sürgünler, katliamlar, kıyımlar, hastalıklar, açlık, sefalet. 1789-1850 arasında ABD hükümeti 450 milyon dönüm yerli toprağını, "satın alma" yoluyla ele geçirmişti. Ve 450 milyon dönüm toprak için yerlilere ödenen bedel, 190 milyon dolardı. "Kızılderili toprağı"nın dönümü, 42 cent'e gitmişti! Ve topraksızlaşmaya, insansızlaşma eşlik ediyordu: XIX. yüzyılın sonu geldiğinde, ABD topraklarında hayatta kalabilen bir avuç yerli, geçim araçlarından edilmiş, rezervasyonlarda sefil bir yaşama mahkûm kılınmıştı. 1900 nüfus sayımlarında ABD'deki toplam yerli sayısı, 237 196'ya düşmüştü. Bu sayı, 1300 yılı için 10 milyon olarak hesaplanmıştır.

Yerli Bilgeliğı: Örnekler⁵¹

"Kızılderili Şeref Yasaları"	"Herhangi bir kişiden, bir topluluktan, bir kabileden ya da bir kültürden olsun, senin olmayan şeyi alma. O ne kazanılmıştır ne de verilmiştir. Senin değildir... Yeryüzü üzerindeki her şeye saygılı ol. İster insan ister bitki olsun... Doğa bizim için değildir, o bizim parçamızdır. Onlar senin dünyasal ailenin parçalarıdır..."
Şef Seattle'ın ABD Başkanı Pierce'e yazdığı mektuptan- (1854):	"Bizler bu dünyanın bir parçasıyız. Beyaz adamın toprağımızı satın almayı bize sorması ne demek? Bunu anlamakta zorluk çekiyoruz. Birisi nasıl olur da havayı, toprağın sıcaklığını satmaya satın almaya çalışır? Bunu hayal etmekte güçlük çekiyoruz." "Beyaz adam, anası olan toprağa ve kardeşi olan gökyüzüne alınıp satılacak, işlenecek, yağmalanacak bir şey gözüyle bakar. Onun bu ihtirasıdır ki; toprakları çölleştirecek ve her şeyi yiyip bitirecektir..."
Şef Tecumseh, Nez Perce Kabilesi:	"Yaşarken ölüm korkusunun kalbine girmesine asla izin verme... Büyük ayrılış günü bir gün geldiğinde, soylu bir ölüm şarkısı hazırla... Daima tüm insanlığın hayrına çalış... Doğru olmak için ne yapacağını bil... Yaptıklarının tümünden sorumlu ol..."
Alfonso Ortiz,	"Seksen yedi yaşında kör bir adamdı. Bana bir gün dedi ki; 'Delikanlı, koşarken dağın tepesine bak. Gözlerini dağdan ayırma. Çalıların, ağaçların altında eriyip gittiğini

Tewala Kabilesi:	hissedeceksin. Ne zaman hayatın müşkülleri ile yüz yüze gelirsen dağın tepesine bakmayı hatırla'..."
Atasözü, Arapho Kabilesi:	"Gerçek misafirperverliğin olduğu yerde çok söze ihtiyaç yoktur..."
Şarkı, Navajo Kabilesi:	"Yeryüzünün sonuna gittim. Suların sonuna gittim. Gökyüzünün sonuna gittim. Dağların sonuna gittim. Arkadaşım olmayan bir şey bulamadım..."
Hinmaton Yalatkit, Nez Perce Kabilesi:	"Beyaz adam gördüklerini anlatmak üzere çok kelimeye sahiptir, beyaz adam çok konuşur; fakat gerçeği söylemek için çok kelime gerekmez..."
Phillip Dere, Creek Kabilesi:	"Hayat dairedir; başı sonu ölçülemeyen bir daire..."
Atasözü, Seneca Kabilesi:	"Bütün ateşler yanmaya başladıkları zaman aynı boydadır..."
Atasözü,	

Zuni Kabilesi:	"Hayatın içine doğru yürüdüğünde, büyük bir uçurumun başına geleceksin. Atla! Sandığın kadar geniş değildir..."
Atasözü, Ute Kabilesi:	"Arkamda yürüme, ben öncün olmayabilirim. Önümde yürüme, takipçin olmayabilirim. Yanımda yürü, böylece ikimiz eşit oluruz..."
Cree Kabilesi:	"Kötülükler gidince her yer cennet olur..."
Letakots Lesa, Pawnee Kabilesi:	"Dünyada her şey iki adettir. Düşüncelerimiz ikiye ayrılır: İyi ve kötü. İki gözümüzle iki türlü şey görürüz: Güzel şeyler ve çirkin şeyler. İki elimiz vardır: Sağ el vurur ve kötü işler yapar; sol el kalbe yakın olduğundan iyilik doludur. İki ayağımız vardır: biri bizi yanlış yola götürür, diğeri doğru yola yöneltir. Evet, her şey ikidir..."

Kızılderili Felsefesi, Derleyen: Mustafa Karaca, Kar Yay., Şubat 2006.

Seattle, Suqwamish-Duwamish Kabilesi:	"Hayvanlar olmadan insan nedir ki? Eğer bütün hayvanlar kaybolup giderse, insanlık büyük bir ruh yalnızlığı içinde ölecektir. Hayvanlara ne olduysa insanlara da aynısı olur. Her şey birbirine bağlıdır. Yerkürenin başına gelen, yerkürenin çocuklarının da başına gelir..."
Ralganol Benson, Pomo Kabilesi:	"Bitkilerin canlı olduğunu düşünürüz. Onların suyu, kanlarıdır. Doğar ve büyürler. Aynı gerçek ağaçlar için de geçerlidir. Her şey ölür. Her şey öldüğüne göre, her şey canlıdır. Her şey canlı olduğu için, her şeye hediyeler vermek, gönüllerini hoş tutmak gerekir..."

Atasözü, Mohawk Kabilesi:	"Hayat hem vermek, hem almaktır..."
Dua, Guaymi Kabilesi:	"İyi ol, iyi ol; cesur ol, cesur ol, Saf ol, saf ol; toprak kadar alçakgönüllü ol, Ve güneş ışığı kadar parlak ol!"
Atasözü, Navajo Kabilesi:	"Düşünceler oklar gibidir. Bir kere salıverildiler mi, gider hedefi vururlar. Onlara iyi sahip ol, bir gün hedef kendin olabilirsin..."
Atasözü, Omaha Kabilesi:	"Yanlış gören ve önlemek için elini uzatmayan insan, yanlış yapan kadar suçludur..."
Kırmızı Köpek, Siyu Kabilesi:	"Biz hepimiz yoksuluz, çünkü şerefliyiz..."
Atasözü, Cheyenne Kabilesi:	"İlk öğretmenimiz kendi kalbimizdir..."
Yaşlı Kurt, Hopi Kabilesi:	"O sonsuzluk ve sınırsızlık, sonlu ve sınırlı olanı yarattı..."
Atasözü, Fox	

Kabileleri:	"Aşkı tanıdığında, Yaratıcı'yı da tanırın..."
Sogoyewatha, Seneca Kabileleri - Hristiyan misyonerlere hitabından:	"Dostum! Bu mabette sizin çevredeki beyaz adamlara vaaz verdiğinizi duyduk. Onlar bizim komşularımızdır. Onları tanıyoruz. Bir süre bekleyip sizin vaaz ve duanızın onların üzerinde bir etki gösterip göstermediğini anlayacağız. Eğer onları şimdikinden daha iyi, daha şerefli ve bizi kandırmaktan biraz daha vazgeçmiş olarak bulursak, Hristiyan olmamız konusundaki teklifinizi bir kere daha düşünebiliriz..."
Kırmızı Ceket, Seneca Kabileleri:	"Bu misyonerlerin bize bir yararları yok. Eğer beyazlara da bir yararları yoksa, neden Kızılderililerin arasına gönderiliyorlar? Eğer beyazlar için yararlıysalar, onları neden hep yanlarında tutmuyorlar? Beyazlar o kadar kötü ki onlara biraz olsun iyilik aşılayabilecek herkese ihtiyaçları var. Bu adamlar onların dinini anlamadığımızı biliyorlar. Omların kitaplarını okuyamıyoruz, içindekiler hakkında bize farklı farklı hikâyeler anlatıyorlar ve şuna inanıyoruz ki kitabı işlerine geldiği gibi konuşturuyorlar. Eğer paramız ve kandırılarak üzerinden atılacağımız topraklarımız olmasaydı, siyah ceketliler (misyonerler) bizim öbür dünyadaki iyiliğimizi düşünme zahmetine asla katlanmazlardı..."
Tecumseh, Shawnee Kabileleri:	"Size nasıl inanıp güveneceğiz? Kendiniz söylüyorsunuz, sizler peygamberinizi öldürüp bir de haça çivilemişsiniz..."
Atasözü, Hopi Kabileleri:	"Cevap vermemek aslında bir cevaptır..."
	"Güzel kelimeler işe yarayan bir sonuç getirmezlerse, boş laf

Hinmaton Yalatkit, Nez Perce Kabilesi:	demektir. Kelimeler benim ölü insanlarımı geri getirmez. Şimdi beyaz adamın istila etmiş olduğu yurdumu geri vermez. Kelimeler benim babamın mezarını korumaz. Benim atlarımın hayvan sürülerimin bedelini de ödemez. Güzel kelimeler çocuklarımı geri vermeyecek. Savaş, reisinizin ağzından duyduğumuz güzel kelimeler, verdiği sözleri tutması demek olmayacak.
	Güzel kelimeler, halkımın sağlığını iyileştirmeyecek, ölmelerinin önüne geçmeyecek. Güzel kelimeler halkıma, barış içinde, rahat yaşayabilecekleri ev vermeyecek. Konuşmaktan bıktım. Hiçbir sonuç getirmeyecek konuşmalardan bıktım. Bütün o güzel, fakat tutulmayan sözleri hatırlayınca yüreğim sıkışıyor. Konuşmaya hiç de hakkı olmayan insanlar ne kadar fazla konuştu."
Kara Şahin, Sauk Kabilesi:	"Beyazların dili ne kadar esnek olmalı ki, doğru yaptıkları yanlış; yanlış yaptıkları da doğru gibi görünebiliyor..."
Atasözü, Sauk Kabilesi:	"Öğretmenler sadece öğretmez, fakat aynı zamanda öğrenirler..."
Ohiseya, Siyu Kabilesi:	"Bizim inancımıza göre mal mülk sevgisi, alt edilmesi gereken bir zaaftır. O maddeyi davet eder; eğer yoluna devam etmesine izin verilirse zamanla insanın dengesini bozacaktır. Bu yüzden çocuklar erken yaşlarındayken cömertliğin güzelliğini öğrenmelidir. Onlara öğretilmelidir ki, insan için vermek en büyük ödüldür; çünkü böylece vermenin mutluluğunu tadabilirler. Eğer çocuğun aç gözlülüğe meyli varsa veya sahip olduğu ufak tefek şeylerden vazgeçemiyorsa, efsaneler cimri, haris insanlara duyulan nefreti, onların gözden düşüşünü iyi anlatır. Kızılderililer

	sahip oldukları her şeyi verirler. Akrabalarına, diğer kabilelerden gelen misafirlerine, fakat hepsinden önce, karşılık görmeyeceklerini bile bile, fakir ve yaşlılara verirler..."
Margareth Hawk, Siyu Kabilesi:	"Ateşin üzerine gitme yoksa yanarsın. Ateşin etrafını dolaşan birçok yol vardır..."
Yaşlı Güvercin, Salish Kabilesi:	"Çocuklarımızın yüksek bir paylaşma fikri ile sıkı bir disiplin altında yetişmeleri için gayret ederiz..."
Atasözü, Siyu Kabilesi:	"İsteklerinize değil, ihtiyaçlarınıza kulak verin..."
Atasözü, Navajo Kabilesi:	"Taşlı toprağın duaya değil, kazmaya ihtiyacı vardır..."
Atasözü, Omaha Kabilesi:	"Çocuğun yetiştirilmesinden bütün köy sorumludur..."
Atasözü, Conestoga Kabilesi:	"İhanet arkadaşlık zincirini karatır; fakat vefa onu her zamankinden parlak yapar..."

Hinmaton Yalatkit, Nez Perce Kabilesi:	"Atı kazığa bağlarsanız sağlıklı gelişmesini bekleyebilir misiniz? Kızılderilileri yeryüzü üzerinde küçük bir araziye hapsettiğinizde ne mutlu olacaklar, ne de gelişebileceklerdir..."
Makhpiya Luta, Siyu Kabilesi:	"Bana bakın! Ben yoksulum, çıplığım, fakat bu milletin reisiyim. Biz zenginlik istemiyoruz; fakat çocuklarımıza doğruyu öğretmek istiyoruz. Zenginlik bize yaramaz. Zenginliği öteki dünyaya giderken yanınızda alıp götüremezsiniz. Biz zenginlik istemiyoruz. Biz barış ve sevgi istiyoruz..."
Atasözü, Hopi Kabilesi:	"Bir düşman çok, yüz dost azdır..."
Ohiyesa, Siyu Kabilesi:	"Gerçek bir Kızılderili, malına ve işine fiyat biçmez. Onun cömertliği, gücü ve yeteneği ile sınırlıdır. Zor ve tehlikeli hizmetler için seçilmeyi şeref kabul eder. Herhangi bir ödül istemeyi utanç sebebi kabul eder..."
Beyaz Kalkan, Arıkara Kabilesi:	"Derinin rengi insanları farklı kılmaz, iyi iyidir, kötüyse kötü. Biri için iyi olan herkes için iyidir. Büyük Yaratıcı hepimizi kardeş olarak yaratmıştır. Benim derim kırmızı olabilir. Derimin rengi beni iyi veya kötü yapar mı?"
Atasözü, Cheyenne Kabilesi	"Gözün ile değil, yüreğin ile hüküm ver..."
Hinmaton Yalatkit,	"Herkesin birbirine benzemesi, herkesin aynı olması için

Nez	çalışanları
Perce Kabilesi	görmek ne acı! İnsanlar toprağın üzerindeki çiçekler gibidir. Toprağa baktığınız zaman papatyadan başka bir çiçek göremediğinizi düşünün; ne kadar sıkıcı olurdu değil mi?"
Atasözü, Seneca Kabilesi	"Yeryüzünün tüm insanları ateşimizin etrafına davetlidir..."
Satank, Kiowa Kabilesi:	"Eğer herkes fikrini söyler ve yapması gerekeni yaparsa, barış güneşi sonsuza kadar parlar..."
Sequichie, Cherokee Kabilesi	"Korktuğunuz işi yaparak, korkuyu öldürün..."
Atasözü, Crow Kabilesi	"Ya korktuğunuz işle yüz yüze gelirsiniz ya da ömür boyu ondan kaçarsınız..."
Atasözü, Siyu Kabilesi:	"Yolu göstermekle kalma, kafilenin başına geç!"
	"Ben çocukken Siyular dünyanın sahibiydi. Güneş onların toprakları üzerinde doğup batardı. Savaşlara on binlerce adam gönderirlerdi. O savaşçılar bugün nerede? Onları kim katletti? Toprağımız nerede, onu kim sahiplendi?

Tatanka Yotanka, Siyu Kabilesi:	Hangi beyaz adam bir karış toprağını veya bir kuruş parasını çaldığını söyleyebilir? Hâlbuki onlar benim hırsız olduğumu ilan ediyorlar. Hangi beyaz kadın, yapayalnız geziniyor olsa bile benim tarafımdan rahatsız edildiğini, kaçırıldığını iddia edebilir? Hâlbuki onlar benim kötü adam olduğumu söylüyorlar. Hangi beyaz adam beni bir defacık olsun sarhoş gördü? Kim evime aç geldi de doyurulmadan döndü? Kim beni, karımı döverken, çocuğuma kaba davranırken gördü? Hangi kanunu çiğnedim, söyleyin! Bana ait olanı sevmem suç mu? Derimin rengi kusur mu? Siyu oluşum ayıp mı? Babamın yaşadığı topraklarda doğdum. Milletim ve ülkem için öleceğim. Kabahatim bu mu?"
Tecumseh, Shawnee Kabilesi:	"Toprağımızı satmak mı? O hâlde neden havayı da satmıyoruz ya da ulu denizi? Büyük ruh bütün bunları hepimiz kullanalım diye yaratmadı mı? Hiçbir kabilenin değil beyazlara, birbirlerine bile toprak satma hakları yoktur..."
Seattle, Sugwamish-	"Beyaz adamın bizi anlamayacağını biliyorum. Onun için toprağın her parçası ötekiyle aynıdır. Gece vakti gelip neye ihtiyacı varsa alıp götüren bir yabancıdır o. Yeryüzü

Duwamish Kabilesi:	onun dostu değil, düşmanı. Bir yeri fethettiğinde başka yere gözünü dikiyor. Babalarının mezarını terk edip gidiyor, çocuklarının toprakta olan haklarını unutuyor..."
Aieekcbeoohoosh, Crow Kabilesi:	"Ayak bastığımız toprak kutsaldır. Atalarımızın kanlarıdır o. Washington'daki büyük beyaz babalar uzun bıçaklı, tüfekli askerlerini bizi katletmek üzere gönderdiler. Onların birçoğu Pahaska tepelerinde cesurca dövüşüp öldü. Güneşin başımızın üstünden geçip gidişini seyredeceğimiz günlerin sayısı azaldı. Kemiklerimiz, kanımız bozkıra karışacak. Meclis ateşimizin yalımlarının sönmekte olduğunu görüyorum. Küller soğudu ve ağırdı. Kulübelerimizin bacalarından dumanlar yükselmez oldu. Kadınların yemek yaparken şarkılar söylediğini duymuyorum artık. Geyikler gitti, buffaloların içinde yuvarlandığı çamur
	gölleri boş. Sadece çakalların çığlıkları duyuluyor. Beyaz adamın ilacı bizimkinden kuvvetli. Onun "demir atı" buffalo sürülerinin önünde gidiyor. O bizimle "fısıldayan ruh" ile konuşuyor. Biz kanadı kırılmış kuşlar gibiyiz. Kalbim buz gibi. Gözlerim bulanık görmeye başladı. Yaşlandım..."
	Onlar kalpsiz bir millet! Kesinlikle öyle. Onlar aralarından bazılarını hizmetçi yapmışlar, evet köle! Köle sahibi olmak bizim töremizde yoktu; fakat soluk benizlilerde var. Tahminimize göre, onlar uzun zaman önce hizmetçilerini hür insanlardan ayırmak için siyah renge boyadılar, ondan donra o hizmetçilerin çocukları siyah doğmaya başladı... Onların hayatlarının en önemli konusu para kazanmak, yani zengin olmak. Bütün dünyayı mülkleri yapmak istiyorlar. Otuz yıl boyunca toprağımızı kendilerine satmamız için bizi kandırmaya çalıştılar. Sonunda askerleri gelip zorla

Ohiyesa (Amcasından nakletmiştir), Siyu Kabilesi:	elimizden aldı. Güzelim ülkemizden sürölüp çıkarıldık. Doğru, olağanüstü insanlar onlar. Günü saatlere bölmüşler, yılın ayları gibi. Her şeyi ölçüyorlar. Tarlalarından bir kök turpu bile karşılığını almadan vermiyorlar. Bazen onların zengin adamları bir çok kişiyi evlerine davet edip eğlence tertip ediyor; fakat toplantı dağılırken herkesten yediğinin içtiğinin parası isteniyor. Bir de şunu duydum. Duydum ama inanamadım. Onların büyük reisi üzerinde yaşadıkları toprak ve sahip oldukları, yaşamaları için lazım öteki mallar için her sene herkesi para vermeye mecbur tutuyormuş. Biz böyle bir kanun altında yaşayamazdık... Savaşta onların farklı rütbelerde liderleri var. Erler antilop sürüsü gibi düşmanın üzerine sürülüyor. Cesaretten olmayıp mecburiyetten meydana gelen bu savaş usulü yüzünden biz onları asker sayamayız. Tek başına bir savaşçı, hele bilmedikleri bir arazideyseler, o, türlü erlerin hakkında gelebilir..."
Kara Şahin, Sauk Kabilesi:	"Bildiğim kadarıyla bizim ölçülerimiz beyazlarınkinden çok farklıdır. Beyazlar bütün hayatları boyunca kötülük edebilir, sonra ölüm döşeğindeyken af dilerlerse, iyi insan olurlar. Biz böyle değiliz. Biz hayatımız boyunca iyi olduğuna inandığımız şeyi yapmak zorundayız. Eğer yiyeceğimiz varsa ve hiç yiyeceği olmayan bir aile tanıyorsak, elimizdekileri onlarla paylaşıyoruz. Eğer ihtiyacımızdan fazla yorganı olan varsa ve olmayanları biliyorsak, istedikleri kadar onlara veririz..."
Tomochichi, Creek Kabilesi:	"Beyaz adam hakkında düşündükçe daha fazla emin oluyorum ki, onlar kendilerini medeni toplumun kuralları dedikleri şeyler içinde kaybettiler..."
	"Uygar dediğiniz hükümet, halkın mutluluğunu devletin

Thayendanegea, Mohawk Kabilesi:	debdebesi uğruna kurban ediyor. Ceza yasalarınız, hapishaneleriniz, zindanlarınız hep bundan dolayı. Bizim hapishanemiz yoktur. Bizim mahkeme meclislerimiz yoktur. Bizim yazılı hukukumuz yoktur. Fakat hâkimlerimize, sizin kendi hâkimlerinize gösterdiğiniz gibi en büyük saygıyı gösteririz. Onların hükmüne her zaman itibar ederiz. Bizim aramızda kendilerini kanunların üstünde göre alçak adamlar yoktur. Cüretkâr kötülüğün, korunmasız masum insanların üzerine galip gelip övünmesine asla izin verilmez. Dulların ve yetimlerin mülkü, asla açığöz dolandırıcılar tarafından yiyip bitirilmez..."
Tatanka Yotanka, Siyu Kabilesi:	"Kartallar için karga olmak gerekli değildir. Bizler şimdi fakiriz ama hürüz. Hiçbir beyaz adam ayak izlerimizi kontrol edemez. Öleceksek haklarımızı savunurken ölmeliyiz..."
Kızılderililer Büyük Meclisi (1921):	"Çocuklarımızı kendi inancımıza göre yetiştirmek için, barış içinde yaşayıp istediğimiz gibi ava veya balığa gidebilmek için hür olmak istiyoruz. Biz güç istemiyoruz. Kongre üyesi, banker olmak istemiyoruz. Sadece kendimiz olmak istiyoruz. Kendi mirasımızı korumak istiyoruz; çünkü bu toprağın sahibi biziz. Beyaz adam herkes için hürriyet ve adalet dağıttığını söylüyor. Hürriyet ve adalet dediklerini gördük, bunun için hemen hemen kökümüz kurutuldu. Bunu asla unutmayacağız..."
Tecumseh, Shawnee Kabilesi:	"Ölüm vakti geldiğinde, yüreği ölüm korkusu ile dolu olanlar gibi olma! Onlar gözyaşı döker, biraz daha yaşayabilmek için dua ederler. Sen ölüm şarkını söyle ve eve giden kahramanlar gibi öl!"
Karga Ayak, Sahasapa Kabilesi:	"Hayat nedir? Hayat, geceleyin ateş böceğinin yanıp sönen ışığı, kış ayazında buffalonun nefesi, çayırın üzerinde gezinip dururken gün batımında kendini kaybeden gölgedir..."

Atasözü, Cherokee Kabilesi:	"Dünün, bugünün işine fazla karışmasına izin verme!"
Atasözü, Siyu Kabilesi:	"Ölüm de acı çekmek de hiçbir şey değildir. Ama korkaklık suçtur, utanç da en büyük cezadır..."
Kırmızı Bulut, Siyu Kabilesi:	"Onlar (Beyazlar) bize anımsayabildiğimden de çok sözler verdiler; ancak hiçbirini tutmadılar. Sadece sözlerinden birini tuttular, topraklarımızı alacaklardı ve aldılar..."
Atasözü, Anishinabe Kabilesi:	"Senin vicdanını senden başkası temsil edemez..."
Atasözü Omaha Kabilesi:	"Ödünç aldığın kabı, pişirdiğin bir şeyle beraber iade et..."

500 yıllık direniş

"Avlaklarınızı çalıp av hayvanlarınızı kovalamaya gelen o kırmızı ceketli köpeklere, İngilizlere gelince, baltalarınızı onlara karşı kaldırın.

*Onları yeryüzünden süpürün."*⁵²

Sömürgecilerin Yeni Dünya'da yazdıkları "mikrop ve çelik tarihi" aynı zamanda yerlilerin muazzam direnişlerinin de tarihidir. Dilerseniz bu direnişin Kuzey Amerika cephesini, kronolojik dizini içerisinde izleyelim⁵³:

1493: Arawaklar "keşif"ın ikinci yılında Colombus'un Haiti'de bıraktığı garnizona saldırarak kendilerine acımasızca davranan İspanyolları öldürdüler.

1495-96: Arawakların Colombus'un katliamları ve salgın hastalıklardan hayatta kalanları dağlara çıkararak İspanyollara karşı yirmi yıl sürecekle bir direnişini başlattılar.

1513: Florida Calusalari İspanya tahtının topraklarına gönderdiği Ponce de Leon'u kovdular.

1519: Azteklerin Tenochtitlan direnişisi. İspanyol birliklerinin üçte biri yok edildi.

1520: Hispaniola'da 14 yıllık Arawak ayaklanmasının başlangıcı. Direnişinin sonunda önder Guayocuya ve izleyicileri İspanyollara haraç ödemeksizin yaşayacakları bir toprak kazandılar.

1521: Ponce de Leon'un ikinci seferine karşı Calusaların direnişisi.

1522: Hispaniola'da yeni bir isyan patlak verdi.

1528: Florida Timcualari Tapma Körfezi'nde yeni bir yerleşim kurmak isteyen 400 İspanyol'a karşı başarıyla direndi.

1531: Kuzey Meksika Yaquileri köle avcılığı için gelen İspanyol askerlerini püskürttü.

1537: Hispaniola'daki kölelerin ayaklanması.

1539: Tincua, Appalachia, Coosa, Mobile, Natchez ve Tonkawa kabileleri, ABD topraklarını güneydoğusunu istila eden İspanyollara karşı direnirler.

1541: New Mexico'da Kuaua pueblosunun Tigeux ayaklanması.

1597: Georgia'da Guale yerlilerinin İspanyollara ve İspanyol misyon sistemine karşı ayaklanması.

1598: New Mexico'da Acomaların Juan de Zaldivar karşısındaki direnişİ.

1606: New Mexico'da İspanyollarla Navajo, Jemez ve diğİer puebloların savaşı.

1609: Virginia'da Powhatan'larla İngilizlerin savaşı.

1613: Newfoundland'de Beothuklar 37 Fransız'ı öldürdü.

1622: Jamestown kolonisine karşı Powhatan ayaklanması. Jamestown yakıldı, 350 İngiliz yerleşimci öldürüldü.

1633: İspanyollara karşı Zuni ayaklanması.

1636-37: Sassacus önderliğinde Pequotların New England kolonilerine savaşı.

Reis Pontiac.

Veriler Judith Nies (a.y.)'den derlenmiştir.

1644: Virginia'da Powhatanların ikinci ayaklanması.

1650: Zuni dağları Apache'leri İspanyollara savaş açtı.

1655: Florida'da İspanyollara karşı Timcuaların ayaklanması.

1658: Mohawklar Onondaga yakınlarında Fransız misyonunu yok ettiler. Hudson Vadisi Esopuslarının New Netherlands'a karşı ayaklanması.

1661: Georgia yerlilerinin İspanyol misyonlara saldırısı.

1664: İkinci Esopus ayaklanması.

1675-76: Wampanoag, Narragansett, Mohegan ve Podunkların Massachusetts ve Rhode Island yerleşimlerine saldırdığı Kral Philip savaşı.

1680: Pueblo isyanı. İspanyolların 20 yıl süreyle New Mexico'dan kovulması.

1680-1684: Guale (Georgia kıyısı) yerlileri Yamaseeler İspanyollara karşı ayaklandı.

1695: Arizona ve New Mexico'da İspanyollara karşı ilk Pima ayaklanması.

1700: Hopiler İspanyol rahiplerle iyi ilişkiler içerisinde olan ve İspanyol misyonunun dönüşüne izin veren Awatovilerin tüm erkeklerini katletti.

1712-1736: Fox (Masquacqie)'ların müttefikleriyle Fransızlara karşı giriştikleri Fox savaşları.

1712: Kuzey Carolina'da Tuscaroraların İngiliz köle tacirleriyle savaşı.

1713: Kanada'da Micmac ve Malisetlerin İngiliz yönetimini tanımadıklarını ilan etmesi. 1715: Georgia'da Yamasee, Creek ve diğer müttefiklerinin İngiliz köle tacirleriyle savaşı. 1724-1729: Nachezlerin Aşağı Mississippi'de önderleri Büyük Güneş liderliğinde Fransızlara karşı ayaklanması.

1734: Foxlar ve müttefikleri Saukların Butte des Morts muharebesinde Fransızları alt edişi. 1736-1739: Aşağı Mississippi'de Chickasawların Fransızlara karşı direnişi.

1747: Fransızlara karşı Huron ayaklanması, Michigan.

1760-1763: Ataların geleneklerine dönüp Avrupalı mallarını (tüfekler, alkol, Avrupalılarla ilişkiler) reddederek beyazların topraklarından kovulabileceğini va'zeden Neolin adlı "Delaware Peygamberi"nin dinini yaymaya başlaması. Neolin'in mesajı özellikle Ottawa lideri Pontiac üzerinde etkili oldu ve 1763'teki Kuzeybatı ayaklanmasına yol açtı. 1763-1766: Reis Pontiac'ın çok-uluslu konfederasyonunun Kuzeybatı'da Britanyalı yöneticilere karşı ayaklanması.

1769: Shawneeler kendilerine ayrılan topraklarda "Yaban Yolu"nu açmaya girişen Daniel Boone'u tutsak alıp mallarına el koydular.

1774: Shawnee reisi Cornstalk önderliğindeki Delaware-Shawnee

koalisyonunun Virginia'da beyaz yerleşimlerine karşı direnişe geçmesi.

1774: Arizona'da Aşağı Colorado havzasında Salvador Palma önderliğindeki Yumaların İspanyollara karşı direnişi

1788: Iroquoi'ların topraklarını beyazlara devrettiği Shawnee'lerin direnişi.

1790: Shawnee, Miami, Chippewa ve diğer Ohio ulusları, Mavi Ceket ve Küçük Kaplumbağa önderliğinde Kuzeybatı bölgesinde General Harmar'ın ordusunu bozguna uğrattı.

1791: Mavi Ceket ve Küçük Kaplumbağa 14 müttefik ulusla Harmar'ın ardılı General St. Clair'e Kuzeybatı'da ABD ordusunun en büyük bozgunlarından birini tattırdı.

1802: Tlingitlerin Rus-Amerikan ticaret şirketinin Kuzeybatı Pasifik'te kurduğu ve yerlileri angaryacı olarak çalıştırdığı Stika (Alaska) kasabasını tahrip etmesi.

1805: Tlingitlerin bir başka Rus yerleşimi, Yakutat'ı tahrip edişi.

1806-1809: Shawnee savaşçısı Tecumseh'nin, bir diriliş hareketi va'zeden kardeşi Tenskwatawa'yla birlikte Büyük Göller'den Meksika Körfezi'ne dek uzanan topraklarda bir yerli koalisyonu oluşturmak üzere harekete geçmesi. İki kardeş Tippecanoe ve Wabash nehirlerinin kavuştuğu yerde Prophetstown adında bir köy kurdular. Köy kısa sürede Shawnee, Wyandot, Delaware, Ottawa ve başka kabileler için bir çekim merkezi oluşturdu.

1809: Creek önderi Hillis Hayo'nun Tecumseh'nin hareketine katılması. Hareket Güneydoğu kabilelerinin yanı sıra, kaçak köleler, özgür siyahlar için de bir çekim merkezi oluşturmaktaydı.

1811: Tecumseh Georgia ve Florida Creekleriyle ittifak yaptı.

1811: Tippecanoe muharebesi. Tecumseh'in yokluğundan yararlanan William Henry Harrison büyüyen yerli konfederasyonu üzerine saldırıya geçti. Üstün silah gücü sayesinde muharebeyi kazanıp Shawneeler ve müttefiklerini

topraklarını terke zorladı. Bu zafer, Harrison'un ABD başkanlığının önünü açacaktı.

1812: Tecumseh'nin girişiminden etkilenen Anti-Amerikan Yukarı Creekler, Amerikalıları topraklarından sürmek için harekete geçti.

1813: Tecumseh Kanada'ya geçerek İngilizlere ABD'ye karşı mücadelelerinde,

Potawatomi, Kickapoo, Shawnee ve Delaware'lerden oluşan yerli ittifakının desteğini sundu. Wyandot, Chippewa, Sioux, Winnebago, Sauk ve Fox birlikleri de ona katıldı.

1813: Thames nehri muharebesi: İngilizlerin Tecumseh'e haber vermeden çekilmesi, yerli konfederasyonunu ilerleyen ABD birlikleri karşısında yalnız bıraktı. Yerlilerin bozgunu, Tecumseh'nin ölümü.

1813: Güney Alabama'da Yukarı Creekler Fort Mims'de Amerikalılara saldırdı. 350'den çok Amerikalı öldürüldü. Ertesi yıl Andrew Jackson yönetiminde saldırıya geçen ABD ordusu, 1 000 Creek'i öldürerek 20 milyon dönüm topraklarına el koyacaktı.

1817-1818: Birinci Seminole Savaşı: Pamuk ekimine açılmak istenen topraklarından göçe zorlanan Seminolelerin Andrew Jackson komutasındaki ABD ordusuyla savaşları.

1818: Tecumseh'nin müttefiki, Creek lideri Josiah Francis (Hillis Hayo) İngiliz bandırası çekmiş bir ABD gemisiyle tuzağa düşürülerek Andrew Jackson tarafından öldürüldü.

1825: Seminole savaşlarının devamı. Osceola ABD'ye karşı Seminole direnişinin önderliğini üstlendi.

1832: Topraklarını beyaz yerleşimcilerden kurtarmak isteyen Saukların Kara Şahin önderliğindeki savaşı.

1834-1842: İkinci Seminole savaşı. Savaşta Seminole önderi Osceola'nın beyaz bayrakla tuzağa düşürülüp öldürülmesinin ardından komutayı Billy

Bowlegs devralarak pek çok ABD birliğini safdışı bıraktı.

1846-1868: New Mexico'da, madencilerin istilasına karşı Apache Savaşları.

1849-1850: Kaliforniya'da kendilerine kötü davranan iki Amerikalı çiftçiyi öldüren Pomo yerlilerinin katledilmesi.

1852: Güney Arizona Quechualarının topraklarında Yuna karargâhının inşaa eden ABD kuvvetlerine karşı ayaklanması.

1855-1858: Üçüncü Seminole Savaşı: ABD birliklerinin Billy Bowlegs'e ait hasadı tahrip etmesi üzerine patlak verip üç yıl sürdü.

1858: Navajo köy başı Manuelito sığırlarının ABD birliklerince öldürölmesi üzerine şikayette bulununca, köyünün yakılması üzerine Navajoları savaş için örgütlemeye başladı. 1860: Navajoların Defiance Karargâhına saldırısı. Navajolara karşı "topyekûn savaş" ilanı. 1862: Arizona'da Apachelerin gönüllü devlet milislerine karşı direnişi.

1862-1864: Santee Siouxlarının Minnesota'da ayaklanması.

1863-1864: Navajolara karşı savaş.

1865: Altın arayıcılarından oluşan milislerin 1864'de Sand Creek'de kamp kurmuş Cheyenne ve Arapaho'ları katletmesi üzerine iki ulus, Siouxlarla ittifak kurup Kuzey ve Güney Platt nehirleri boyunca tren istasyonlarını yakıp telgraf direklerini yıkarak Denver, Salt Lake City ve San Francisco'nun ülkenin geri kalanıyla irtibatını kesti. Yerliler iki yıl boyunca ABD kuvvetlerine karşı gerilla savaşı sürdürdüler. Savaş 1898'de Sioux lideri Kızıl Bulut'un ABD'yle zafer anlaşmasını imzalamasıyla sona erdi.

1874: Siouxların kendilerine verilen topraklarda altın bulunması üzerine başlayan beyaz göçü dalgasına karşı direnişe geçmeleri.

1876: Little Big Horn Muharebesi. General Custer ve 211 askerinin Çılgın At önderliğindeki Sioux'larla savaşta öldürölmesi.

1876-1886: Apache Savaşları: Apache önderi Geronimo'nun Gila Nehri'ndeki rezervasyona nakledilmeyi reddederek 10 yıl sürecek savaşı başlatması.

1877: (Hristiyanlığı kabul etmiş) Reis Joseph önderliğindeki Nez Perce'lerin Oregon'daki rezervasyona yerleştirilmeyi reddedip İncil'i iade edişi. Reis sonunda ikna olup rezervasyona giderken yolda çıkan çatışma, dört aylık genel bir savaşa dönüştü.

1886: Geronimo ve 24 kişilik "ordusu"nun yakalanarak tutsak edilişi.

1889-1890: "Hayalet Dansı" Diriliş hareketinin Kaliforniya ve Nevada yerlileri arasında yayılarak Sioux kampına ulaşması. Wounded Knee (Yaralı Diz) katliamı.

Bu tablonun yalnızca Kuzey Amerika yerlilerini kapsadığı unutulmamalıdır. Güneye gelince, yalnızca günümüz Meksika'sı topraklarında, 1520-1792 arasında 304 yerli ayaklanmasının gerçekleştiğini söylemek, kıtadaki yerli direnişinin boyutları konusunda bir fikir vermeye yetecektir.⁵⁴ Kıtanın geri kalanı için ise, Cortes'in Tenochtitlan istilasına karşı silaha sarılıp direnişi örgütleyen Cuauhtemoc'dan (1521), Brezilya'daki siyahî kölelerin ayaklanmalarına (1557), Peru'da Manco Inca önderliğinde İspanyol sömürgecilere karşı sürdürülen ve 2000 kadar İspanyol'un hayatına mal olan 13 yıllık direnişe (1531-1544) ve ardından Titu-Cusi kralı Taki Onqoy'un Pizarro'ya karşı direnişine (1560); XVI. yüzyıl boyunca Arawakların kıta güneyindeki savaşlarına, yine Peru'da Jose Gabriel Condorcanqui (Tupac-Amaru II) ayaklanmasından (1780), Bolivya'da isyan ederek La Paz'ı kuşatan Julian Apaza (ya da Tupac Katari) (1781) ve Santo Domingo'daki köle isyanlarına (1791), Şili'de 300 yıl boyunca sömürge yönetimine karşı direnerek özerk bir bölgeyi fiilen edinebilen Mapuchelere, XVIII. yüzyıl boyunca sömürge rejimlerine kan kusturan, İspanyol kenti Guayaquil'i üç kez ateşe veren Ekvator yerlilerine. adlı-adsız pek çok direnişe sahne olduğunu belirtmekle yetinelim.

Meksika topraklarındaki yerli isyanlarının bir listesi için bkz. Silvio Soriano Hernandez, "Meksika'da Yerli Ayaklanma ve Direnişlerinin Kronolojisi", S.Özbudun (der.), *Latin Amerika Yerlileri*, Anahtar Kitaplar, İstanbul, 2006,

ss.326-343.

1

3 Aralık 2007 tarihinde AFSAD'daki (Ankara) "Amerika Yerlileri" başlıklı Konferans'da yapılan konuşma.

2

http://ancientgreece-earlyamerica.com/html/early_america.html.

3

David E. Stannard, *Beyaz Adamın Akıl Almaz Vahşeti, Amerika'nın Soykırım Tarihi*. Gelenek Yayınları, 2. Basım, İstanbul, 2005, s.388.

4

Tabii bir de "görünür duvar" var. ABD'nin güney sınırı boyunca, Meksikalı ve diğer Latin Amerikalı -hemen tümü yerli ya da melez- kaçak göçmenlerin ülkeye girişini engellemek üzere inşa etmekte olduğu.

5

Frederick W. Turner III (der.), *The Portable North American Reader*, Penguin Books, 7. basım, 1985, ss.249-250.

6

D. Stannard, agy. s.389.

7

Günümüz ABD'sinde, ana gövdesini yerli rezervasyonlarında mülk sahibi olan beyazların oluşturduğu, ikisi ulusal düzlemde, beşi yerel koordinasyon, yirmi üçü de yerel düzlemde örgütlenmiş 30 örgüt ve 450 000 üyeyi kapsayan ve rezervasyon topraklarının ilga edilmesini savunan güçlü bir "anti-yerli" hareketi vardır ve bunlar aşırı sağcı kongre üyeleri ve bürokratlarca desteklenmektedir. (bkz. Rudolph C. Ryser, "Anti-Indian Movement on the Tribal Frontier", Occasional Paper #16, [Center for World Indigenous Studies](#),

Haziran 1992.)

8

"Stone Works", kaynak: http://ancientgreece-earlyamerica.com/html/early_america.html.

9

"Old World-New World", *Museum Notes*, Royal British Columbia Museum, 1999.

10

New England'ın yerli halklarının inancına göre Amerika kıtası, tüm halkların anası "Gökten Düşen Kadın"a yardım etmek amacıyla ilksel sulardan yükselen bir kaplumbağadır.

11

Richard S.Macneish, Batı yarıküreye ilk insanın muhtemel giriş tarihi olarak İÖ 70 000'leri vermektedir. (Aktaran: Stannard, s.394).

12

Judith Nies, *Native American History, A Chronology of a Culture's Vast Achievements and Their Links to World Events*, New York, Ballantine Books, 1996, ss.7-10.

13

Stannard, s.402.

14

Aktaran: Stannard, s.57.

"Iroquois köylerinde toprak ortaktı ve üretim de ortaktı. Birlikte avlanılır, avlanılanlar köylüler tarafından paylaşıldı. Evler halkın malıydı ve bir çok

aile tarafından ortaklaşa kullanılırdı. Toprak ve evlerde özel mülkiyet Iroquois halkına yabancı bir kavramdı. 1650 yıllarında Iroquois kültürüyle tanışan bir Fransız Cizvit papazı şunları yazıyordu: 'Aralarında dilenci ya da yoksul olmadığından, yoksullar için evlere gereksinimleri yok...Cömertlikleri, insanlıkları ve zerafetleri onların yalnızca sahip oldukları şeyler konusunda paylaşımcı davranmalarına neden olmuyor, aynı zamanda ortak mülkiyet dışında başka bir mülkiyet biçimini kabul etmelerini de güçleştiriyor.'" (Howard Zinn, *Amerika Birleşik Devletleri Halkları Tarihi*, İmge Yayınları, Ankara, 2005, s.25).

[15](#)

Carl O. Sauer, "Genel olarak ziraatin coğrafi sınırları, beyaz adamın gelişiyle çok genişlememiştir. Bir çok yerde Kızılderililerin çiftçiliğin sınırlarını bile aşamadık," diyor. (akt.: Stannard, s.62).

[16](#)

Avrupalıların gelmesinden önce tüm Yeni Dünya'da konuşulan 900 yerli dilinden günümüze yalnızca 300'ü kalabilmiştir. Bunların 50 kadarının ise, konuşmacı sayısı 10 000'in altındadır, yani kaybolmak üzeredirler. (Jerome Bimbenet, *Les peuples premiers, Des memorires en danger*, Petit Encyclopedie Larousse, 2004, s.87.)

Aktaran: Stannard, ss.27-28.

[17](#)

Aktaran: Stannard, s.30.

[18](#)

Aktaran: Stannard, s.31.

[19](#)

Kuzey ve Güney Amerika yerlileri konusundaki veriler, Stannard (a.g.y) ve Larry J. Zimmerman, *Les Amerindiens* (Albin Michel, 1997)'den derlenmiştir.

[20](#)

C. Colombus.

Howard Zinn, *Amerika Birleşik Devletleri Halklarının Tarihi*, İmge Yayınları, Ankara, 2005, s.8.

[21](#)

Howard Zinn, "Columbus, Kızılderililer ve İnsanlığın Gelişmesi", V. Yılmaz (der.), *Fatihler Yargılanıyor*,

500. Yılında Karşı-Amerika, Tümm zamanlar Yayıncılık, İstanbul, 1992, s.54.

Tabii ki çağının koşullarıyla tanımlıdır bu "dünyevilik". Columbus'un "zihniyet dünyası"nı biçimlendiren yazının bir kısmını biliyoruz. Örneğin kaynaklar, Columbus'un numerolojik hesaplamalarla dünyanın sonunun 150 yıl içerisinde gerçekleşeceğini, Türklerin İstanbul'u alması gibi olayların Tanrı'nın Hristiyanları sınamasının bir işareti olduğunu, İsa'nın yakında yeryüzüne döneceğini, Yahudilerin İspanya'dan çıkartılışı ve Granada Müslümanlarının düşüşünün bunun müjdeli belirtileri olduğunu, Kudüs'ün son bir Haçlı Seferi'yle yeniden fethedileceğini ve altının bunun için gerekli olduğunu kaydeden, *Libro de las profecias* (Kehanetler Kitabı) olarak anılan bir kişisel albümü kaleme aldığını aktarmaktadır (Stannard, s.307). Öte yandan Columbus, Avrupa dışındaki dünyaya ilişkin, Ortaçağ sonu Avrupası'nın *Imago mundi* (Paris Üniversitesi rektörü, Enkizisyon rahibi Pierre d'Ailly'nin kitabı - 1410), Plinius, John Mandeville, Marco Polo gibi yazarların fantastik anlatılarından beslenen klişelerini çağdaşlarıyla paylaşıyordu. (Bkz. Sibel Özbudun, "Öteki'nin Tarihçesi", *Kültür Hâlleri*, Ütopya Yayınları, Ankara, 2004.)

[22](#)

Zinn, 1992, s.58.

[23](#)

İşte İspanyollar'ın Aztek yurdunda altınla karşılaşmasını anlatan bir Nahuatl

tanıklığı: "Bir maymun gibi altını ellerine alıp dokundular; kalpleri sanki aydınlanmış, yenilenmişti. Hakikat şu ki, altını şehvetle arzuluyorlardı. Bedenleri hırstan şişiyordu, açlıkları tahripkârdı, domuzlar gibi açtılar altına. İspanyollar küçük hayvanlar gibi sırtıp mest bir şekilde birbirlerinin omuzlarını tıptısladılar." (Judith Nies, ss.100-101.)

[24](#)

Stannard, s.120.

Zinn, 2005, s.10.

[25](#)

Chiapas'ın önemli bir kenti, hâlen onun adını taşımaktadır.

[26](#)

Bartolomeus de las Casas, *Briefe or Chronicle of the actes and gestes of the Spaniards in the West Indies, called the newe World, for the space of xl years*, written in the Castilian tongue by the reverend Bishop Bartholomew de las Casas or Casaus, a friar of the order of S.Dominicke, and now first translated into English by M.M.S.Londra, 1583 - tıpkıbasım.)

[27](#)

Zinn, 1992, s.59.

[28](#)

Aktaran: Stannard, s.137.

[29](#)

Aktaran Stannard, s.141.

[30](#)

Stannard, s.153.

[31](#)

Aktaran, Stannard, s.134.

[32](#)

Aktaran Zinn, 2005, ss.12-13.

[33](#)

Filipinlerde görev yapan ABD'li bir kara subayı. Şöyle devam ediyor sözlerine: "Ve gerekirse, gelişme ve aydınlanma yolunu tıkamak isteyen bu ikinci ırkı da yoketme yönünde, vicdanî engellere takılmamalıyız." (Akt.: Howard Zinn, 1992, s.73).

[34](#)

Geronimo.

[35](#)

kararla yasal terimlere tercüme etti; *'Toprağın ve ondaki zenginliğin Tanrı'ya ait olduğuna oybirliğiyle karar verildi; Toprağın Azizlere verildiğine oybirliğiyle karar verildi; bizlerin azizler olduğuna oybirliğiyle karar verildi'.*" (Judith Nies, a.g.y. ss.128-129)

[36](#)

Stannard, agy, s.179.

[37](#)

Stannard, s.188.

[38](#)

Aktaran Stannard, s.189.

[39](#)

Oysa 1777'de Pennsylvania'daki Forge vadisinde Washington'un açlıktan kırılmak üzere olan birliklerinin yardımına koşanlar yine (Oneida, Tuscarora ve Delaware) yerlilerdi. (Judith Nies, a.g.y. s.203).

[40](#)

aktaran: Stannard, s.193.

[41](#)

a.y., s.193.

[42](#)

a.y. s.195.

[43](#)

L. J. Zimmerman, s.26.

XX. yüzyılın yerli tarihi

1900'lere gelindiğinde, Kuzey Amerika topraklarında hayatta kalabilen yerlilerin büyük bir bölümü, rezervasyonlara yerleştirilmişti.¹ Ancak, ABD hükümetinin birbiri ardı sıra yayınladığı "tahsisat yasaları" aracılığıyla tacizler sürüyordu: toprakları, yerli kullanım geleneklerinin hilafına, bireysel ve satılabilir mülklere dönüştürülerek demiryolu yapımı, maden arama ve çıkartımı, tarımsal işletmeler vb. için kalkınma şirketlerine aktarılıyordu. Böylelikle 1887 ile Tahsis Yasası'nın iptal edildiği 1934 arasında 86 milyon akr toprak daha yerlilerin elinden alındı.

1900'e gelindiğinde, ABD'de pek çok kişi "yerli sorunu"nun sona erdiğini düşünmekteydi. Yerliler artık Amerikan toplumu içerisinde "görünmez" olmuşlardı. Yoksuldular, işsizdiler, işsizlik oranının yüzde 75'lere ulaştığı² rezervasyonlarda marjinal, sefil bir yaşam sürdürüyor, bir-iki kuşak içerisinde tümüyle ortadan silinecekleri umuluyordu! Federal Devlet, varlıklarını ancak I. Dünya Savaşı sonundaki seferberlik sırasında anımsamıştı.³

1928'de yerlilerin yoksulluğu sorunu Kongre'nin gündemine geldi. Kongre için hazırlanan Meriam Raporu dünyanın en zengin ülkesi olma yolundaki ABD'nin otokton halklarının durumunu gözler önüne serdiğinde, sızlayan reformist vicdanlar, harekete geçti. Rapor yerli rezervasyonlarının geçimlik ekonomiden yoksun olduğunu, hiçbir beyazın yaşamayı düşünemeyeceği en kötü topraklarda kurulmuş olduklarını, asgarî sağlık, eğitim ve istihdam olanaklarından yoksun bulunduklarını vurguluyor ve bir reform çağrısı yapıyordu.

Meriam Raporunun sonucu, 1934'te yayınlanan "Yerli Yeniden Örgütlenme Yasası" oldu. Ne ki, tahsis uygulamalarına son veren, kabilelerin komünal topraklarının ve bunlarda bir tür özyönetim uygulanmasının desteklenmesini, rezervasyonlarda okul, hastane, yol yapımının teşvikini öngören yasa tasarısı, Kongre'de muhafazakârların şiddetli direnişiyle karşılaşarak, ancak iyice budandıktan sonra kabul edilebilecekti. Reform tasarısının gerisindeki John Collier, Yerli İşleri Komisyonu başkanlığından alınarak cezalandırıldı. Yerine geçirilen kişi ise, Japon temerküz kampları eski yöneticisi, Dillon Meyer idi!⁴

"Yerli sorunu", ABD'nin gündemine bir kez daha, 1940'ların sonlarına doğru

girdi. II. Dünya Savaşı'nın sonuna doğru, ABD'nin yer altı zenginliklerinin üçte birinden fazlasının, yerlilere ayrılan topraklarda olduğu anlaşılmıştı: Navajo rezervasyonunda uranyum, Crow, Hopi ve Navajo rezervasyonlarında kömür, Fort Berthold rezervasyonunda petrol, güney Ute rezervasyonunda petrol, gaz ve kömür.⁵ Bu durum, Cumhuriyetçilerin rezervasyon sistemini toptan ortadan kaldırmak için kollarını sıvamaya yöneltecekti. "*Amerika komünizmle mücadele etmek için milyarlarca dolar harcarken,*" diyordu 1950'de Utah senatörü Watkins, "*yerli rezervasyonlarında sosyalist ortamları destekliyor.*"⁶

Böylelikle "son verme (*termination*) dönemi" olarak anılan 12 yıl boyunca, 13 kabilenin, resmî statüleri iptal edilip federal hizmetlerden yoksun bırakılarak varlıklarına son verildi.

İspanyol-Portekiz egemenliğinin kıta yerlilerinin şiddetli direnişine karşın sonunda kurulabildiği Güney Amerika'ya gelince, sömürge yönetimlerinin yerli halklara yönelik siyasası, bir haraç ve angarya rejimi altında onları (genellikle vesayet biçimini alan) "özel haklar", askerlikten bağışıklık ve devredilmez toprak hakları gibi "koruma önlemleri"yle, toplumsal, iktisadî ve siyasal hiyerarşinin en alt basamaklarına yerleştirmektir. Cemaatler geleneksel topraklarından kopartılarak kent merkezli kırsal kesimlere (*reducciones*) yerleştirilmiş, ancak bu durum, aynı zamanda yerlilerin cemaat düzleminde içlerine kapanarak kendi dayanışma örüntülerini oluşturmalarının, böylelikle de kültür ve toplumsal örgütlenişlerini kısmen de olsa muhafaza edebilmelerinin temelini oluşturacaktı.⁷

Latin Amerika topraklarına XIX. yüzyılda *criolla'lar* (kıta doğumlu Avrupa kökenliler) eliyle gelen bağımsızlık da yerliler açısından eski rejim ölçüsünde dışlayıcı oldu; dahası, sömürge rejimlerinin "korumacı" sistemlerinin tasfiyesi, kıta yerlilerinin durumunu daha da kırılganlaştıracaktı. Tarımda kapitalist gelişmenin önünü açabilmek amacıyla bölge ülkelerinin çoğu, cemaatlerin toprakları üzerindeki mülkiyet ve/veya tasarruf haklarını ilga eden ve bu toprakları satışa ve özel mülkiyete açan yasal düzenlemelere gittiler. (Örneğin Peru'da 1845'te; Meksika'da 1857'de; Bolivya'da 1879 sonrasında; Guatemala'da İspanya'dan bağımsızlığın kazanıldığı 1924 sonrasında; Ekvator'da 1964'te.) Böylelikle, geniş yerli topraklarının *hacienda'lar* (büyük çiftlikler) tarafından temellükü olanağı doğacak, yerliler bu kez serflere

dönüşecekti. Yerlilerin bu girişimlere karşı direnç göstermesi, genç devletlerin yerli "sorun"unu farklı biçimlerde "çözme"ye yöneltti. Bu "çözüm" stratejileri Arjantin ve Brezilya'da "yok etme", yani yerleşim ve kalkınma projeleri için gerekli toprakların yerlilerden arındırılmasından, Kolombiya, Kosta Rika, Honduras ve Panama'da yerli "rezervasyonları" oluşturmaya değişiklik göstermektedir.

İktidarın *criolla'lardan mestizo* (yerli-Avrupalı melezler) orta sınıflara devrolduğu Cumhuriyet rejimleri ise (XX. yüzyıl başları), "yerli sorunu"nun çözümünde asimilasyon ve entegrasyonu ön plana çıkartmıştır. Batı Avrupa, özellikle Fransız ve Anglosakson⁸ "ulus-devlet"leri modelinde örgütlenen cumhuriyet rejimleri "yerli"yi, "ulus"un kültürel mirasına içkin bir kalıntı, ama aynı zamanda, "ataleti ve cehaleti nedeniyle kalkınma hamleleri önünde bir engel" olarak görmekteydi. Bu nedenle, en kısa zamanda, ulusal (mestizo) nüfus içinde eritilmeleri gerektiği düşünülüyordu. Bunun aracı, 1940'ta Patzcuaro (Meksika)'da toplanan hükümet temsilcilerinin benimsedikleri *indigenismo* politikalarıdır. Bu politikalar, yerliler üzerinde refah yönelimli paternalist bir vesayeti öngörmektedir; sağlık, eğitim, yerli kültürel gelişimi, yerlilerin yurttaşlık haklarının yasa önünde korunması gibi konuları içermekteydi. Ancak eğitim asimilasyon süreci hâlinde yorumlanırken, sağlık konusundaki girişimlerin hükümete destek sağlaması öngörülüyordu.⁹ Böylelikle, genel hatlarıyla "kültür"leri ulusal müzelerde folklorize edilirken, yerli cemaatleri de hem fiziksel hem de kültürel mestizolaştırma çabalarının hedefi hâline gelecekti.¹⁰

Öte yandan, gerek sömürgecilik, gerek Bağımsızlık, gerekse cumhuriyet rejimleri dönemleri boyunca yerliler toplumun en alt kesimleri olmayı sürdürecektir, hukukî ve fiilî ayrımcılığın hedefi olacaklardır. Örneğin Arjantin'de yerli nüfusun yasal "yurttaşlık" statüsüne kavuşması ancak 1970'te gerçekleşebilmiştir; Brezilya'da özellikle Amazon bölgesi yerlileri hâlen tam yurttaş sayılmamaktadır; El Salvador devleti sınırları dahilinde "yerlilerin" yaşadığını hâlen resmen kabul etmiş değildir; Paraguay'da ise dek "yerli" öldürmek 1970'lere dek suç sayılmamaktaydı!¹¹

Günümüzde, Abya Yala'da...

*"Şimdi buradayız, binlerce yıldır buradaydık, ve hep burada olacağız. Hepsini kandırdık."*¹²

XX. yüzyılın ilk yarısında Kuzey Amerika kıtasındaki yerli direnişleri, büyük ölçüde "hukuksal zemin"e doğru kayarken¹³, yüzyılın ikinci yarısı ise, "Sivil Haklar" bağlamına yerleşen yeni tipte bir yerli aktivizminin doğumuna sahne oldu.

ABD'de ilk yerli "sivil" örgütlenmesi, topraklarına yönelik müdahalelere karşı direnen Pueblo halklarının oluşturduğu "Tüm Pueblolar Konseyi"ydi (1922). Onu Navajo kabile konseyi izledi (1923). Bu örgütlenmeler, 1934'teki Yerli Yeniden Örgütlenme Yasası'nın ve yerlilerin oy hakkının tanınmasının önünü açan yeni bir yerli eylemciler kuşağının biçimlenmesine katkıda bulunacaktı. Bu örgütleri, Salish yerlisi, yazar ve tarihçi D'Arcy McNickle'in yüzün üzerinde rezervasyondan kabile önderlerini bir araya getirerek kurduğu Amerika Yerlileri Ulusal Kongresi (1944) izledi. Kongre yerli kültürünün korunması, yerli haklarının ilerletilmesi ve kabile topraklarının geri alınması için mücadele vermeyi hedeflemekteydi. Bu gelişmelerin simgesel önem taşıyan sonuçlarından biri, 1904'te yasaklanan ve o günden sonra 4 Temmuz kutlamaları kisvesi altında sürdürülen Hopi Güneş Dansı'nın yasallaşması oldu.

1957'ye gelindiğinde, Mohawk, Tuscarora ve Senecalar gibi Iroquois kabileleri, topraklarının kalkınma bölgesi ilan edilerek ellerinden alınması tehdidine karşı yolları kapatacak, polis araçlarının önüne yatacak kertede militanlaşmıştı. Ertesi yıl Kuzey Carolina Lumbeeleri Robeson'daki bir Ku Klux Klan toplantısını basarak klan üyelerini silahlarla kovaladılar.

1958'de Miccosukee ve Iroquois kabileleri Fidel Castro'nun davetiyle Küba'ya bir heyet göndererek Küba liderinden Birleşmiş Milletler'de yerli uluslar olarak temsil edilmeleri konusunda destek istediler.

Amerika Yerlileri Ulusal Kongresi 1961'de Chicago'da toplandı ve Ulusal Yerli Gençlik Konseyi'nin kurulması kararını aldı. ABD'nin yerli halkları, cemaat ve kabile sınırlarının ötesinde, ulusal düzlemde birlikte davranma konusunda giderek daha fazla yetkinleşmekte, eylemler ise her seferinde biraz daha militanlaşmaktaydı. Böylelikle, örneğin Washington eyaletinde ağla balık

tutan bir Nisqually yerlisinin tutuklanmasına karşı -balıklar, özel şirketler ve amatör balıkçılar için güvenceye alınmalıydı!- Puyalluplar dahil bir çok kabile, yasağı delen balık tutma kampanyaları düzenleyip altı haftalık bir açlık grevine başladı.

Yerli halkların geleneksel yaşamlarını muhafaza etmek, yasal destek sağlamak, avcılık, balıkçılık ve toprak dahil yerli haklarını savunmak amacıyla 1968'de Minneapolis'de Amerikan Yerli Hareketi oluşturuldu. Aynı yıl Akwesasne Rezervasyonu Mohawkları, Kanada hükümetinin sınırdan serbest geçiş yapmalarına olanak tanıyan yasayı ihlâl etmesi üzerine ABD-Kanada arasındaki uluslar arası Köprü'yü işgal etti.

Ancak ABD yerlilerinin en radikal eylemlerinden biri, 1969'da ABD yerlilerinin maruz kaldığı suistimallere dikkat çekmek üzere 14 eylemciyle başlayan Alcatraz adası işgaliydi. Eylemciler, 24 dolarlık cam boncuk karşılığında adayı satın almak istediklerini ilan ettiler - tıpkı beyazların atalarına yaptığı gibi! İşgal yüzlerce yerlinin ve onları destekleyen beyaz öğrencilerin katılımıyla 20 ay sürecek.

Eylemler 1970'lerde tırmanmayı sürdürdü. 1970'te, Paiutelerin Piramid gölünün kurutulmasına karşı başlattığı protestoya başka kabileler de destek verdiler. Ülke çapında Yerli İşleri Büroları işgal edildi. Farklı kabilelerden 50 kadar yerli aynı yıl Güney Dakota'daki Rushmore tepesine tırmanarak tarihsel siti geri aldıklarını ilan etti. Şükran Günü yerli kabilelerce "Yas Günü" ilan edildi.

1972'de Amerika Yerli Hareketi'nin örgütlediği "Çiğnenmiş Anlaşmalar Kervanı" San Francisco'dan Washington'a doğru yola çıktı. Kervan başkente vardığında, 4 millik bir otomobil-kamyon konvoyuna ulaşmıştı. Nixon yönetimine 20 maddelik taleplerini sunan hareket önderleri, görüşmelerin sonuçsuz kalması üzerine 600-800 yerliyle altı gün boyunca federal Yerli İşleri Bürosu'nu işgal ettiler. Bu eylem, Hareket'in FBI'ın karşı-casusluk programına dahil edilmesine yol açacaktı.

Amerika Yerli Hareketi önderleri Russel Means ve Dennis Banks 1973'te Pine Ridge rezervasyonuna döndüğünde, kabile konseyi başkanı hareketi yasadışı ilan ederek ABD polisinden destek istedi. Hareket mensubu 200 protestocu, önderlerinin tutuklanması üzerine, Wounded Knee katliamının (1890)

gerçekleştirildiği alanı işgal etti. Protestocular, FBI, polis ve Yerli İşleri Bürosu güvenlikleri tarafından kuşatılınca, protestolar yaygınlaşacak, 2000'in üzerinde yerli 71 gün boyunca Pine Ridge'i kuşatacak ve sonunda tutukluların serbest bırakılmasını sağlayacaktı.

1974'te 40 yerli ulusundan temsilcilerin kurduğu "Uluslar arası Antlaşma Konseyi" ABD ve Kanada yerlilerinin BM'de temsil yetkisini kazanırken, aynı yıl yerli kültürlerinde kadınların önderlik konumlarının yeniden canlandırılması amacıyla Tüm Kızıl Ulusların Kadınları örgütü faaliyete geçti. (Bu girişim 1985'te Wilma Mankiller'ın Cherokee ulusunun reisi olmasına yol açacaktı.) 1975'te ise, kabilelerin maden kaynaklarını korumak amacıyla Enerji Kaynakları Kabileleri Konseyi oluşturuldu.

Amerikan Yerlileri Dinsel Özgürlük Yasası'nın kabul edildiği 1979'da 2000 yerli eylemci, atalarının maruz bırakıldığı zorunlu göçlerin anısına, San Francisco'dan başkente bir "Uzun Yürüyüş" düzenleyecek, yerli grupları beyaz çevreci örgütlerle Güney Dakota'da Black Hill İttifakı'nı oluşturacaktı.

1980'lerde radikalizmini aniden yitiren yerli eylemciliği, Amerika'nın "Keşfi" nin 500. yıldönümüne yönelik kutlama girişimlerinin kıta yerlileri arasında yarattığı öfkeyle bir kez daha baş gösterdi. Bu öfke Kuzey ve Güney yerlilerini buluşturan köprü olacaktı.

Latin Amerika'nın yerli halkları ise, sömürgecilere karşı olduğu gibi *creole* hegemonyasına, *mestizo* cumhuriyet rejimlerine karşı direndiler - kimi zaman ayaklanmalarla, kimi zaman Marksist gerilla örgütleri oluşturarak ya da bunlara katılarak, kimi zaman da yığınsal protesto gösterileriyle. Ne ki geçtiğimiz yüzyıl başlarından 1970'li yıllara dek yerli muhalefeti, büyük ölçüde "*campesino*" (köylü) hareketleri biçimine bürünmekte ve pek az tikel, kültürel talebi gündemine almaktaydı. Bu, bir yandan yürürlükteki asimilasyoncu *indijenist* politikaların, bir yandan da Latin Amerika ülkelerinde 1960'lı yıllardaki toplumsal muhalefet hareketlerinin kuramsal arkaplanını oluşturan bağımlılık okulunun "yerli"lere ilişkin okumalarının bir sonucudur.

60'lı yıllarda Latin Amerika'da popülist ya da komünist partilerden koparak silahlı mücadele yolunu seçenler arasında bağımlılık kuramlarının başat olduğunu söyleyebiliriz. Ne onlar, ne de Sovyet-yanlısı komünist partilerle

bağlantılı gerilla örgütleri (Kolombiya, Guatemala), devrimci projelerinde yerli sorunlarına aslî bir yer vermekteydi. 60'lı yılların toplumsal muhalefet hareketlerinde başat olan görüş, yerlinin, toplumun, bağımlılığın süregenleştirdiği bölünmesi ve arkaizmine denk düştüğü ve modern ve bağımsız bir ulusun önünde bir engel oluşturduğu yolundaydı. Böylelikle devrimin, onun toplumsal bir kategori olarak varlığına son vereceği, ve radikal biçimde yeni olan topluma entegrasyonunu sağlayacağı düşünülüyordu.¹⁴

Ne ki, 70'li yıllar, kıtadaki yerli toplulukların siyasal yönelişinde radikal değişimlere sahne oldu. Bağımlılık kuramları ya da Marksizm'in Latin Amerika'da yürürlükteki diğer versiyonlarından kopan yerli siyasası, bu kez kendi adına, kendisi için örgütlenme yoluna girdi. Bu, *indigenismo*'ya karşı, *indianismo*'nun¹⁵ yükselişiydi. Bu kültüralist yönelişe koştut olarak, yerel, bölgesel, ulusal ölçekli yerli örgütlerinin kuruluşu birbirini izleyecekti. İşte "yerli dirilişi" ya da "yerli rönesansı" gibi adlarla adlandırılan görüngünün izi, bu kopuş ve dönüşüme sürülebilir.

Bu gelişmede, BMÖ ve Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) azınlık ve giderek yerli haklarına ilişkin uluslararası düzlemde öncülük ettiği bir dizi hukuksal girişim özellikle etkili olmuştur. Bu girişimler, "yerli sorunları"nı "uluslararasılaştırırken", bir yandan da bölgesel-ulusal nitelikli yerli örgütlerinin hem birbirleriyle, hem de Kuzey Amerika ve Batı Avrupalı STÖ'lerle buluşarak "köylülüğü" ve "yerelliği" aşan kültürel bir kimlik bilincinin biçimlenmesine zemin hazırlamıştır.

Latin Amerika yerlilerini bir yandan *cacique*'lerin yönetimindeki cemaat kimliklerini aşan, bir yandan da ulusal ve muğlak "köylü hareketleri" çerçevesi dışına çıkarak ulus-aşırı bir "yerli kimliği" arayışına yönelişinin bir başka köşe taşı da, Amerika Kıtaları'nın "Keşfi"nin 500. Yılı kutlamalarıdır. Kıta yerlileri "Keşif"in kendileri için ne anlama geldiğini dünyaya duyurmak üzere bir dizi alternatif toplantı düzenlediler. Böylelikle, 1987'de Ekvator'un Quito kentinde toplanan bir Amerika Kıtaları arası konferansı bir dizi buluşma izledi: Bogota 1987; Brezilya 1990; Guatemala 1991.

500. Yıl'a yönelik tepkiler, kıta ülkelerinde farklı yerli gruplarını buluşturarak taleplerini toprak haklarının ötesine taşımalarına vesile oluşturdu. Gerek aynı ülkede, gerekse farklı ülkelerde yaşayan farklı yerli topluluklarının buluşması,

cemaatin ötesine geçen kültürel kimlik ve özerklik ile siyasal katılıma ilişkin talepleri biçimlendirmelerine yol açacaktı. Örneğin, Bolivya'da, "500 yıllık direniş" sloganını benimseyen yerli örgütleri, kendilerini *pueblos originarios* (özgün halklar) olarak tanımlayıp, kitlesel seferberliklerle, ulus ölçeğinde o güne değin yerli-olmayanların denetimindeki devletin yapısını dönüştürmeyi hedefleyen bir harekete giriştiler.¹⁶

Yine 500. Yıl faaliyetleri Guatemala'da da, bu olay karşısında harekete geçen çeşitli örgütleri koordine eden Maya Yeni Uyanış Koordinasyonu'nun (*Majawil Q'ij*) oluşmasına yol açacaktı. Koordinasyon'un faaliyet alanı Maya tören ve kültürünü güçlendirmek için atölyeler düzenleyecek tarzda genişleyecekti. Çabalarının bir ürünü, 5000 kadar kişiyi kapsayan Ulusal Maya Rahipleri Konseyi oldu.¹⁷

Meksika'da ise, Oaxaca'da bir grup STÖ ve köylü, işçi ve halk örgütleri, yerli örgütleriyle birlikte, 1989'da Yerli Halkların İnsan Hakları Birinci Uluslararası Forumu'nu düzenledi. Resmî girişimlere alternatif bir yerli hareketini başlatmak amaçlayan bu girişim, ikinci forumu da 1990'da Xocimilco'da düzenledi. Bu çabaların sonucunda, insan hakları STÖ'leri, akademik kurumlar, yerli ve halk örgütlerinden oluşan 23 örgütün katılımıyla *Consejo Mexicano 500 Anos de Resistencia indigena y Popular* (500 Yıllık Yerli ve Halk Direnişi Meksika Konseyi -CM-500) Haziran 1990'da kuruldu. CM-500, etkin ulusal yerli örgütü *Frente Nacional de Pueblos indios'un* (Yerli Halklar Ulusal Cephesi -FRENAPI) oluşmasına önayak olacaktı.¹⁸ Böylelikle günümüzde Latin Amerika ülkelerinin her birinde, yerel, bölgesel ve ulusal düzlemde örgütlenmiş yüzlerce yerli örgütü bulunmaktadır.

Görüldüğü üzere "Kaplumbağa Adalıların" ne maruz kaldığı zulüm, ne de direnişleri günümüzde sona ermiş değildir - ne kuzeyde, ne de güneyde. Evet, artık çoğunlukla varlıkları, kültürleri, yaşadıkları topraklar üzerindeki hakları sınırlarında yaşadıkları devletler tarafından kabul edilmiştir. Örneğin 16 Latin Amerika devletinden 14'ü, Anayasalarına ülkelerinin çok-etnili ve çoğul kültürlü karakterini tanıyan maddeler geçirdi; hem Kuzey'deki rezervasyonlar, hem de güneydeki cemaatler, kendi dillerinde eğitim görme, kendi okullarını kurma, geleneksel sağaltım pratiklerini geliştirme, topluluklar içerisinde kendi hukuk sistemlerini uygulayabilme, ritüellerini sürdürebilme vb. kültürel haklarını güvence altına almış durumdadır.

Ancak iktisadî ve toplumsal yaşamdaki marjinal konumları, yoksulluk ve yoksunlukları süregidiyor. Amerika kıtalarının "Yerli Hakları"nın kıtada neo-liberal uygulamaların yoğunlaştığı bir sürece denk düşmesi, kaşığın ucuyla verilen "kültür" armağanının, iktisadî ve toplumsal alanda, sapıyla kat be kat çıkarılmasına vesile olmuştur. "Özerklik", kıta devletlerince yerli cemaatler karşısındaki yükümlülüklerden sıyrılma vesilesi olarak yorumlanmıştır; devletler eğitim, sağlık hizmetleri vb. sosyal harcamaları cemaatlere yıkmanın gerekçesi olarak kullanmaktadırlar "çokkültürcülük"ü.

Eğitim düzeylerinin düşüklüğü, sağlık hizmetlerine erişimdeki zorluklar, ulusal nüfus içerisinde süregiden ırkçı önyargı ve tutumlar, cemaatlerin, asimilasyona karşı duran yerli ailelerin içerisine sürüklendikleri yoksunluk ve marjinalite, yoksulluk çemberini kronikleştiren koşullardır. Böylelikle gerek Kuzey, gerekse Güney Amerika'da yerliler yoksul nüfus içerisinde nüfuslarıyla orantısız bir pay tutmakta, alkolizm ve uyuşturucu bağımlılığı cemaatlerde yüksek oranda seyretmekte, işsizlik hem Kuzey'deki rezervasyonlarda, hem de Güney'deki *pueblo* ve *favela*'larda ulusal ortalamaların 5-6 katını bulmaktadır.

Öte yandan sürüldükleri son toprakların -ki bunlar daha önce hiçbir beyazın yaşamayı düşünmediği kıraç, çorak, dağlık ya da ormanlık alanlardır- maden ve başka doğal zenginlikler -kereste, doğal gaz, petrol, vb.- açısından zengin olduğunun keşfedilmesi, yerli toplulukları bu servetlere göz diken Çokuluslu Şirketlerin açgözlülüğünün hedefi kılmıştır. Bugün topraklarını ÇUŞ'lara ve diğer girişimcilere karşı savunmak ve yakınlarındaki işletmelerin neden olduğu çevresel risklere karşı mücadele, Abya Yala yerlilerinin gündemlerinin önemli bir kısmını oluşturuyor.

Mücadele dedim; Zapatista Mayaların Chiapas'tan yükselttikleri "Ya Basta!" çağrısı, kısa sürede tüm kıtayı sardı. Artık Abya Yala'nın yaklaşık 40 milyon yerlisi¹⁹, aralarındaki dil, inanç, etnisite, kabile. farklılıklarını bir kenara bırakarak seslerini topyekûn yükseltmenin peşinde. Bunun en belirgin ifadesi de örgütledikleri kıtasal buluşmalar. 500. Yıl isyanından sonra hemen her yıl bir başkası düzenlenen bu pan-yerli konferanslarda hem Kuzeyli hem de Güneyli yerliler katılarak yazgılarını kendi ellerine almadaki kararlılıklarını dile getiriyorlar.

Bu kararlılığın ve kıta yerlilerin yerel, dilsel, etnik, ulusal engelleri aşarak

iradelerini ortaklaştırma çabalarının bir örneği olarak sözlerimi, bu buluşmalardan birinin, 26-30 Mart 2007 tarihleri arasında Guatemala'nın Iximulew kentinde düzenlenen Abya Yala Yerli Halk ve Milliyetleri III. Kıtasal Zirvesi'nin²⁰ sonuç bildirgesinde yer alan taleplerle bitirmeme izin verin.

1. Uluslar arasındaki etkileşim ve kardeşlik süreçlerini tahkim ederek ve özyönetime saygı göstererek ve atasal bilgi ve bilgeliği uygulayarak, özgün yerli halkların binlerce yıllık yaşam kültürü, kimlik, felsefe, kozmovisyon ve tinselliği üzerine temellenen bir dünya inşa etmek.

2. Doğa Ana'yı çökmekte olan kapitalizmin yol açtığı ve küresel ısınma ve ekolojik krizde tezahür eden felaketlerden kurtarmak için, ulusal ve uluslar arası düzlemlerde özgün yerli kültürünün gezegenimiz yeryüzünü kurtarmanın tek alternatifi olduğunu doğrulayan kararları almak.

3. Kapitalizm, piyasa, insanlığın ve doğal kaynakların irrasyonel sömürüsü, enerji ısrarı ve tüketimciliğe dayanan mevcut kalkınma modellerini yaşamı, karşılıklılığı, tamamlayıcılığı, kültürel çeşitliliğe saygıyı ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını birincil öncelik kabul eden bir modelle ikame edilmesi.

4. Besin bir yaşam hakkı olduğundan, Ulusal Egemenliğin esas temeli olarak cemaatin doğayla dengeli üretim, dağıtım ve tüketim mekân ve tarzları olarak kendi kültürüne saygıyı güvence altına aldığı, tüm nüfus için sağlıklı ve temiz besinlere erişimi sağlayacak, ve açlığı tasfiye edecek besin egemenliği ulusal politikalarını uygulamak.

5. Halkların besin kaynaklarını yok ederek besine erişimini engelleyen, biyoyakıtlar gibi enerji plan ve projelerini reddetmek. Aynı şekilde, bizi binlerce yıllık tohumlarımızdan yoksun bırakıp tarım sanayine bağımlı kılan transgenetik tohumların kullanımını da mahkûm ediyoruz.

6. Erkek-kadın ilişkilerinde ikilik, eşitlik ve hakkaniyet ilkeleri altında, halklarımızın kurtuluş mücadelelerinin öncüsü olarak yerli kadınların rolüne hak ettiği değeri vermek.

7. Dünyanın çelişkilerinin çözümlenmesinde Barış ve Yaşam Kültürü'nü

rehber edinmek; silahlanmadan vaz geçmek ve gezegenin yaşamını güvence altına alabilmek için silahsızlanmayı başlatmak.

8. Atalarımızın bilgeliğine dayanan komünal kozmovizyonumuz, tinselliğimiz ve felsefemiz üzerine temellenmiş iletişim ve enformasyon sistem ve araçlarını inşa etmek için gerekli adil yasal dönüşümleri gerçekleştirmek. Yerli halkların iletişim ve enformasyon haklarını güvence altına almak.

9. Yaşam, sağlık, iki-dilli kültürlerarası eğitim haklarına saygıyı güvence altına alarak özgün yerli halk ve ulusların yararına siyasetleri inşa etmek

10. İnsanlık için yaşamsal bir unsur ve toplumsal bir varlık olan suyun, bir insan hakkı olarak kâr nesnesi olarak kullanımını reddetmek. Benzer şekilde, gezegenin yaşamını tehdit etmeyen alternatif enerjileri işlerliğe koyarak herkesin temel hizmetlere erişimini güvence altına almak.

11. Ayırmıcılık, marjinalizasyon ve dışlamanın bulunmadığı sınır tanımayan bir dünya için kişilerin özgür dolaşımı politikasını benimseyerek ülkeler arasındaki göçü sorumlu bir tarzda çözüme ulaştırmak.

12. Birleşmiş Milletleri sömürgeleştirerek merkezini dünya halkları, ulusları ve devletlerinin haklı özlemlerini ifade eden bir bölgeye aktarmak

13. Haklarımız ve yaşamı ve insanlığı kurtarmaya yönelik tasarımlarımız için verdiğimiz mücadeleleri cinaî eylemler olarak değerlendirilmeyip terörist olarak suçlanmamak.

14. Dünyanın çeşitli bölgelerinde cezaevlerinde bulunan yerli önderlerinin, özellikle de ABD'de Leonard Peltier'nin derhâl serbest bırakılması.

1 Aralık 2007 19:33:10, Ankara.

1

"Rezervasyon" fikri, XVII. yüzyılda New England'da püriten misyoner John Eliot'un Hristiyanlığa ihtida et(tiril)miş "kızıl püritenler" için Boston'un güneyindeki Natick'te, İngiliz köyü modelinde kurduğu "ibadet kentleri"ne dayanmaktadır. Bu yerleşimlerde kalıtsal şefler yerlerini İngiliz tarzı seçimlerle göreve getirilen yöneticilere bırakmış, çokeşlilik, mevsimlik göçler ve şamanistik sağaltım pratikleri yasaklanmıştı. "Rezervasyon"un ana işlevi ise ikiliydi: yerlileri beyaz yerleşimlerinden uzak tutmak ve yerli kültürlerinin marjinalleştirilmesi aracılığıyla yerlilerin asimilasyonunu hızlandırmak. ABD'deki ilk rezervasyonlar Bağımsızlık Savaşı'nı izleyen yıllarda kuruldu. Başlangıçta her bir kabilenin atasal topraklarına yerleştirilmekteydiler. Ancak bu uygulama kısa sürede terk edilmiş, kabilelerin hiç tanımadıkları topraklara sürülmesi uygulamasına geçilmiştir. ABD'li yöneticiler 1825'ten itibaren tüm yerlileri Mississippi Nehri batısına yerleştirerek "yerli sorunu"nu köklü biçimde çözmeyi benimsemişlerdi. Ancak her rezervasyon tahsisi, beyazların şu ya da bu gerekçeyle yerlilere ayrılan toprakların yeniden işgal etmesiyle sonuçlanacaktı. (Bkz. Larry J. Zimmerman, ss.24-27.)

2

Bulabildikleri "iş"ler mi? 1912'de Arizona'da Roosevelt Barajı'nın inşaatında çalıştırılan Apacheler, kaçmamaları için geceleri zincire vurulmaktaydı! Ya da, 1951'de Navajolar rezervasyonlarında bulunan uranyum yataklarında koruyucu giysiler verilmeden, madenin niteliği hakkında bilgilendirilmeden, havalandırmasız koşullarda çalıştırılıyordu. (J. Nies, s.318, 354).

3

ABD'nin I. Dünya Savaşı'na katıldığını açıkladığı 1917 Haziranı'nda, pek çok yerli silah altına çağrıldı. Oysa, henüz "yurttaş dahi sayılmıyorlardı! (Yerli Yurttaşlık Yasası 1924'te kabul edilecek, ancak pek çok eyalet, yerel seçimlerde oy haklarını tanımamayı sürdürecekti.)

4

J. Nies, s.306.

[5](#)

J. Nies, a.y.

[6](#)

aktaran: J. Nies, a.y. Aynı yaklaşım 1980'lerde Reagan yönetimince de benimsenecekti.

[7](#)

Dona Lee Van Cott, "Indigenous Peoples and Democracy: Issues for Policymakers" Donna Lee Van Cott (ed.) *Indigenous Peoples And Democracy in Latin America* (1-27), St. Martin's Press, New York, Inter-American Dialogue, 1995, s.4.

[8](#)

Christian Gros, *Políticas de la Etnicidad: Identidad, Estado y Modernidad*, Instituto Colombiano de Antropología e Historia, Bogota, 2000, s. 179.

[9](#)

J. C. Tresierra, "Mexico: Indigenous Peoples and the Nation-State" ", Donna Lee Van Cott (ed.) *Indigenous Peoples And Democracy in Latin America*, (187-210), St. Martin's Press, New York, Inter-American Dialogue, 1995, s.191.

[10](#)

Örneğin, Meksika'nın Chiapas eyaletinde 3 Ekim 1934'te, "yerli ırkların giydiği ilkel giysileri değiştirme soylu amacı" *Departamento de Accion Social, Cultura y Proteccion Indígena* (Yerli Koruma, Toplumsal Eylem, Kültür Departmanı) bünyesinde Yerli Öğrencileri Giydirmeye Merkez Komitesi kuruldu. Ve bu uygulama, giderek Chiapas'da yerli giysilerin yasaklanması uygulamasına dönüştü: kadınların cortes'leri (geleneksel etekler) toplanıyor, erkeklerin *calzones rajados*'ları meydanlarda yakılıyordu. Giysilerini değiştirmeyi reddedenler tehdit ve taciz ediliyordu; "Bir yaşlı adam giysisini çıkarmayı reddetti. Ardından polis gelip üzerine benzin döktü. O zamanlar

çocuktum. Ona dedi ki, 'Ya çıkartırsın ya da seni ateşe veririm; sen kalın kafalı bir kıızılderilisin.' Zavallı ihtiyar ağlayarak calzon rajado'sunu çıkarttı." (tanıklık, Hernandez Castillo, *Histories and Stories from Chiapas.Border Identities in Southern Mexico*, University of Texas Press.2001, ss.25-26).

[11](#)

Veri ve bilgiler MAR (Minorities At Risk / Risk Altındaki Azınlıklar) web sitesinden alınmıştır. Bkz. www.cidcm.umd.edu/inscr/mar/assessment

[12](#)

Yerli eylemci George Horse Capture.

[13](#)

Hukuksal mücadelenin esas alanı, toprak talepleri idi. Yerlilerin atalarından gasp edilmiş toprakları geri almak için açtıkları davaların ABD mahkemelerini felce uğratması sonucunda, Kongre Yerli İddiaları Komisyonu oluşturmak zorunda kalmıştı (1946). 1978'e dek faaliyet gösteren Komisyon, ancak tazminat taleplerini içeren davaları takip etmekte, iade taleplerini ise dikkate almamaktaydı - ki yerli başvurularının büyük bölümü, yerli kültürü açısından toprak satışa konu olamayacağından, toprakların iadesine ilişkindi. (Zimmerman, s.161).

[14](#)

C. Gros, ss.43-44.

[15](#)

Indianismo kavramı, kimlik temelli bir siyasal yönelişe işaret eder. Toprak ve geleneklere dayalı, idealize edilmiş, dayanışmacı cemaat yaşamı ile biçimlenen özelleştirilmiş bir kültür kavrayışına ve mücadelesine gönderme yapmaktadır.

[16](#)

Xavier Albo, "And from Kataristas to MNRistas? The Surprising and Bold

Alliance between Aymaras and Neo-liberals in Bolivia", Donna Lee Van Cott (der.) içinde, s.63.

[17](#)

R. N. Adams, "A Report on the Political Status of the Guatemalan Maya", Donna Lee Van Cott (ed.) *Indigenous Peoples And Democracy in Latin America*, St. Martin's Press, New York, Inter-American Dialogue. 1995, s.164.

[18](#)

Tresierra, a.y. s.207.

[19](#)

Evet, yerli nüfusu XIX. yüzyıldaki yokolma eşiğinden dönerek yeniden hızla yükselmeye başladı.

[20](#)

III. Cumbre Continental de Pueblos y Nacionalidades Indigenas de ABYA YALA, 26-30 Mart 2007, Iximulew, Guatemala, *Mandato de los Pueblos y Naciones Indigenas Originarios a los Estados del Mundo*, Kaynak: <http://www.cumbrecontinentalindigena.org/>